

Begeleiding van havo/vwo leerlingen met hoogbegaafdheid

Op zoek naar een effectieve methode bij de begeleiding van hoogbegaafde leerlingen
op het Dockinga College

In opdracht voor DC+ van het Dockinga College te Dokkum.
Dewi Louwinger - 358782

Begeleiding van havo/vwo leerlingen met hoogbegaafdheid

Op zoek naar een effectieve methode bij de begeleiding van hoogbegaafde leerlingen
op het Dockinga College

Opdrachtgever:	DC+ Dockinga College
Contactpersoon:	Henny Nuwolt
Onderwijsinstelling:	Hanze Hogeschool te Groningen
Opleiding:	Toegepaste Psychologie
Begeleider:	Laura Smids
Auteur + studentnr:	Dewi Louwinger 358782
Plaats & Datum:	2 januari 2021

Samenvatting

Van de bevolking heeft 2,3% een uitzonderlijk hoog IQ, dit is een IQ vanaf 130. Deze groep mensen wordt ook wel hoogbegaafd genoemd. Bij (hoog)begaafdheid kun je spreken van een aangeboren talent. Iemand is dan geboren met een cognitief talent (= intellectuele capaciteiten). Om deze capaciteiten ten volle te kunnen inzetten, moet je cognitieve talenten blijven trainen en ontwikkelen. Volgens Ronner en Nauta (2010) is er een aantal kenmerken dat goed past bij hoogbegaafdheid. Deze kenmerken kunnen zowel positief als negatief tot uiting komen. Onderzoek onder Nederlandse leerlingen laat zien dat er niet één specifieke oplossing of aanpassing bestaat waar hoogbegaafde leerlingen baat bij hebben, maar dat het wel altijd van belang is deze kinderen onderwijs op maat te bieden (Hoogeveen, Van Hell, Mooij, & Verhoeven, 2004). Steeds weer zal gekeken moeten worden wat die ene specifieke leerling nodig heeft, met die specifieke leerkracht in die specifieke klas (Hoogeveen, 2010).

Het Dockinga College wil leerlingen tegemoetkomen in de didactische en pedagogische wensen. Hierbij speelt de leerlingbegeleiding op de school een belangrijke rol. Vanuit de ondersteuningsstructuur bleek dat leerlingen met hoogbegaafdheid nog extra begeleiding binnen de school nodig hadden. Hiervoor is DC+, de opdrachtgever van dit onderzoek, opgericht. Om leerlingen goed te kunnen ondersteunen wil DC+ gaan werken met een methode. Zo kan elke leerling die bij DC+ komt binnen dezelfde structuur begeleiding krijgen, afgestemd op de individuele doelen van de leerling. De methode moet handvaten bieden in de ondersteuning van leerlingen met hoogbegaafdheid. De opdracht voor dit onderzoek is dan ook:

Welke effectief bewezen methodiek, methode en/of interventie zou DC+ kunnen gebruiken om leerlingen van havo/vwo met hoogbegaafdheid, op een effectieve manier te ondersteunen in de onderwijssituatie?

Door middel van een vragenlijst onder hoogbegaafde leerlingen en hun docenten zijn de begeleidingsbehoeften in kaart gebracht.

Uit het onderzoek, onder docenten en leerlingen, blijkt dat er het meeste behoefte is aan begeleiding bij de onderwerpen autonomie (zijn) en scheppingsgerichtheid (doen). De docenten geven aan dat ze merken dat de leerlingen met hoogbegaafdheid behoefte hebben aan begeleiding bij autonomie. De leerlingen geven aan dat ze graag begeleiding ontvangen bij het doen van taken (scheppingsgericht).

Opvallend is dat de leerlingen de behoefte aan begeleiding bij autonomie op de op één na laatste plaats zetten. Hoogbegaafde leerlingen hebben in het algemeen een grote behoefte aan autonomie. De leerlingen in het onderzoek geven aan dat ze veel autonomie ervaren. Er zit dus een verschil in de ideeën over autonomie, tussen de leerlingen en de docenten.

Voor de hoogbegaafde leerlingen uit het onderzoek is het belangrijk dat de begeleiding vooral gericht is op het afmaken van taken waaraan ze zijn begonnen. Ook begeleiding bij het structureren/organiseren van taken is belangrijk. Nu geven de leerlingen namelijk aan dat ze zichzelf als chaotisch zouden omschrijven.

Uit onderzoek onder leerlingen met hoogbegaafdheid van het Dockinga College en hun docenten, blijkt dat ze het beste begeleid kunnen worden aan de hand van twee interventies/methodes.

Het interventiemodel “de drie V’s” zou de basis moeten zijn voor de begeleiding van alle hoogbegaafde leerlingen binnen het Dockinga College. Met dit model kan worden onderzocht of een leerling op de goede plek binnen de school zit. Aan de hand van de drie V’s wordt gekeken of de leerling moet Versnellen, Verrijken of moet Verbinden.

Het is belangrijk dat eerst wordt gekeken of de onderwijsbehoeften van de hoogbegaafde leerling kunnen worden ingevuld door één van de drie V's.

Daarnaast blijkt uit het onderzoek dat de hoogbegaafde leerlingen vooral behoefte hebben aan begeleiding bij het structureren van de chaos in hun hoofd en bij het vinden van discipline om taken waaraan ze zijn begonnen af te maken. Dit kan worden gedaan aan de hand van de methode "Zelf plannen". Deze methode helpt leerlingen met het ontwikkelen van hun executieve functies, waaronder plannen en organiseren vallen.

Om de methode en werkwijze van DC+ up-to-date te houden moet de vragenlijst regelmatig herhaald worden. De begeleidingsbehoeften van een hoogbegaafde leerling kunnen tijdens de schoolcarrière wijzigen en uiteraard verlaten ook hoogbegaafde leerlingen de school en stromen er nieuwe leerlingen in.

Summary

2.3% of the population has an exceptionally high IQ, this is an IQ of 130 and up. This group of people is also called gifted. In the case of (highly) gifted you can speak of an innate talent. Someone is then born with a cognitive talent (= intellectual capacities). To be able to fully use these capacities, one should continue to train and develop cognitive talents. According to Ronner and Nauta (2010), there are several characteristics that fit well with giftedness. These characteristics can be both positive and negative. Research among Dutch students shows that there is not one specific solution or adaptation that will benefit gifted students, but that it is always important to offer these children tailor-made education (Hoogeveen, Van Hell, Mooij, & Verhoeven, 2004). It will be necessary to continuously look at what that one specific student needs, with that specific teacher in that specific class (Hoogeveen, 2010).

The Dockinga College wants to meet students' didactic and pedagogical wishes. Student guidance at the school plays an important role in this. The support structure showed that gifted students needed extra guidance within the school. DC +, the client of this research, was established for this purpose. To be able to support students properly, DC+ wants to work with a method. This way every student who comes to DC+ can receive guidance within the same structure, tailored to the individual goals of the student. The method must provide tools in the support of students with giftedness. The assignment for this research is therefore:

Which effectively proven methodology, method and / or intervention could DC + use to effectively support HAVO / VWO students with giftedness in the educational situation?

The coaching needs were mapped out by means of a questionnaire among gifted students and their teachers.

The survey, among teachers and students, shows that they feel there is the biggest need for guidance on the subject's autonomy (being) and creative orientation (doing). The teachers indicate that they notice that the students with giftedness need guidance in autonomy. The students indicate that they would like to receive guidance in doing tasks (creation-oriented).

Remarkable is that the students put the last need for guidance with autonomy second last on their list. Gifted students usually have a great need for autonomy. The students in the study indicate that they experience a lot of autonomy. Therefore, there is a difference in the ideas about autonomy, between the students and the teachers.

For gifted students it is important that the guidance is mainly aimed at completing tasks they have started. Guidance in structuring / organizing is also important. Now the students indicate that they would describe themselves as chaotic.

Research among gifted students at Dockinga College and their teachers shows that they can best be guided by two interventions / methods.

The intervention model "the 3 V's" should be the fundament for the guidance of all gifted students within the Dockinga College. This model can be used to investigate whether a student is in the right place within the school. Based on the 3 V's, it is examined whether the student should accelerate (Versnellen), enrich (Verrijken) or connect (Verbinden).

It is important to first consider whether the educational needs of the gifted student can be fulfilled by one of the three Vs.

In addition, the research shows that gifted students especially need guidance in structuring the chaos in their heads and in finding discipline to complete tasks they have started. This can be done using the “Plan yourself” method. This method helps students develop their executive functions, which include planning and organizing.

To keep the DC + method and approach up to date, the questionnaire must be repeated regularly. The coaching needs of a gifted student can change quickly and students naturally will join or leave school.

Voorwoord

Voor u ligt mijn afstudeeronderzoek met het bijbehorende adviesrapport aan DC+. Mei 2020 begon voor mij de laatste fase van mijn opleiding Toegepast Psychologie. Via via kwam ik terecht bij Henny Nuwolt van DC+ van het Dockinga College. Zij had voor mij een uitdagend vraagstuk liggen. Na een kennismakingsgesprek en een aantal telefonische overleggen, begon voor mij in september 2020 de uitdaging. Namelijk het vinden van een passende methode om hoogbegaafde leerlingen binnen DC+ mee te begeleiden.

Tot die tijd had ik mij nooit erg verdiept in hoogbegaafdheid en alles wat hierbij komt kijken. Maar vertrouwend op mijn competenties als Toegepast Psycholoog ben ik deze uitdaging aangegaan.

Dit afstudeeronderzoek met bijbehorend adviesrapport aan DC+ zouden niet mogelijk zijn geweest zonder de welwillende medewerking van Henny Nuwolt als opdrachtgever. Naast de nodige input wil ik Henny bedanken voor de kans die zij mij heeft gegeven om mij te ontwikkelen tot professional. Daarnaast ben ik dankbaar voor de rol die Laura Smids vanuit de opleiding heeft gespeeld in dit afstudeerproces. Ik wil haar bedanken voor alle gezellige (online en offline) bijeenkomsten waarbij ze mij enorm heeft geholpen door mee te denken en mij te voorzien van feedback.

Tot slot wil ik alle docenten en leerlingen van het Dockinga College bedanken voor de tijd die ze hebben genomen om de vragenlijsten, behorende tot dit onderzoek, in te vullen.

Sneek, 2 januari 2021

Dewi Louwinger

Inhoudsopgave

Samenvatting.....	3
Summary	5
Voorwoord	7
Leeswijzer	10
Verklarende woordenlijst.....	11
Hoofdstuk 1. Inleiding	12
1.1. Levensloop.....	12
1.2. Kenmerken van hoogbegaafdheid volgens Ronner & Nauta	13
1.3. Kenmerken van hoogbegaafdheid volgens Mönks	14
1.4. De ondersteuning van leerlingen met hoogbegaafdheid.....	15
1.5. Gevolgen van het ontbreken van een passende begeleiding	16
Hoofdstuk 2. Aanleiding	17
2.1. Aanleiding van het onderzoek.....	17
2.2. Probleemstelling.....	18
2.3. Doelstelling	18
Hoofdstuk 3. Onderzoeksmethodologie	19
3.1. Hoofd- & deelvragen	19
3.2. Onderzoeksmethode	19
3.3. Eisen	19
3.4. Onderbouwing van de vragenlijsten	20
3.4.1. Doelgroep	20
3.4.2. Afname	21
3.4.3. Onderbouwing.....	21
Hoofdstuk 4. Resultaten	22
4.1. Waar hebben havo/vwo leerlingen met hoogbegaafdheid van het Dockinga College behoefte aan?	22
4.2. Waar hebben havo/vwo leerlingen van het Dockinga College volgens hun docenten behoefte aan?	23
4.3. Aan welke voorwaarden moet een methode voldoen om binnen het Dockinga College te passen?	24
4.4. Welke basishouding van de docenten/begeleiders is belangrijk in de begeleiding van deze leerlingen?	25
4.5. Welke methoden zijn tot nu toe effectief gebleken voor hoogbegaafdheid?	26
4.5.1. Het interventiemodel: de drie V's	26
4.5.2. Wat is jouw denkprofiel?.....	27
4.5.3. Doelen en Vaardigheden voor Ontwikkeling	27

4.5.4. Overige methodes	28
Hoofdstuk 5. Conclusie	32
5.1. Waar hebben havo/vwo leerlingen met hoogbegaafdheid van het Dockinga College behoefte aan?	32
5.2. Waar hebben havo/vwo leerlingen van het Dockinga College volgens hun docenten behoefte aan?	33
5.3. Aan welke voorwaarden moet een methode voldoen om binnen het Dockinga College te passen?	33
5.4. Welke basishouding van de docenten/begeleiders is belangrijk in de begeleiding van deze leerlingen?	34
5.5. Welke methoden zijn tot nu toe effectief gebleken voor hoogbegaafdheid?	35
5.6. Eindconclusie	37
Hoofdstuk 6. Discussie & aanbeveling	39
6.1. Discussie	39
6.1.1. De vragenlijst & respondenten	39
6.1.2. De gekozen methode	39
6.2. Aanbeveling	40
Literatuurlijst	41
Figurenlijst	43
Bijlagen	44
Bijlage 1. Vragenlijst docenten	44
Bijlage 2. Vragenlijst leerlingen	51
Bijlage 3. Resultaten docenten	58
Bijlage 4. Resultaten leerlingen	67
Bijlage 6. Adviezen en aanbevelingen aan DC+ (korte weergave)	69
Het advies aan DC+	69
Aanbeveling aan DC+	69
Bijlage 7. Beschrijving interventie Zelf Plannen	70
Korte samenvatting van de interventie	70
Doelgroep	70
Doel	70
Aanpak	70
Materiaal	70

Leeswijzer

Deze scriptie over het afstudeeronderzoek bij het Dockinga Collega start met een samenvattende pagina. Vervolgens treft u de inhoudsopgave aan. Na deze leeswijzer is een verklarende woordenlijst opgesteld, met veel gebruikte begrippen. Hoofdstuk 1 is een inleiding op het onderzoek. Hierin vindt u de belangrijkste literatuur met betrekking tot hoogbegaafdheid. Het tweede hoofdstuk zal de aanleiding van het onderzoek toelichten. Ook de probleemstelling en de doelstelling worden weergegeven. In hoofdstuk 3 vindt u de onderzoeksmethodologie. De hoofd- en deelvragen worden beschreven en de onderzoeksmethode is toegelicht en onderbouwd aan de hand van literatuur.

Het vierde hoofdstuk geeft de resultaten van het onderzoek weer. De resultaten worden aan de hand van de deelvragen toegelicht en uitgewerkt. Hoofdstuk 5 vormt de conclusies uit de onderzoeksresultaten. Ook deze worden per deelvraag weergegeven. De conclusies van alle deelvragen leiden tot de eindconclusie, die de hoofdvraag beantwoordt. Tot slot vindt u in het zesde hoofdstuk de discussie en aanbeveling. Hierin wordt kritisch gekeken naar het onderzoek en worden er aanbevelingen gedaan voor vervolgonderzoek in de toekomst.

In dit onderzoeksverslag wordt er gebruik gemaakt van de mannelijke vorm. Daar waar hij of hem of zijn staat kan ook de vrouwelijke of neutrale vorm gelezen worden.

Verklarende woordenlijst

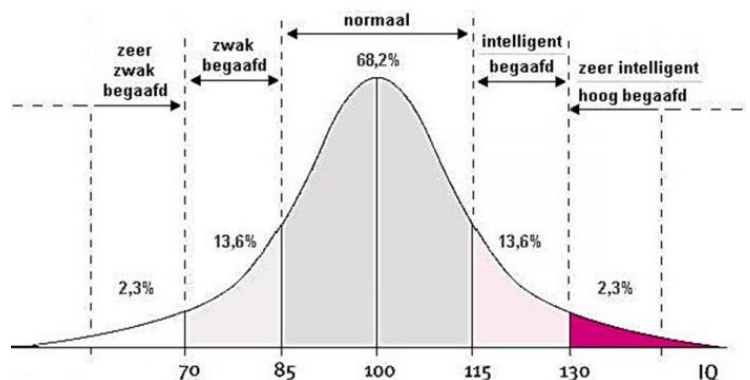
Hieronder zijn begrippen weergegeven die voorkomen in dit onderzoeksverslag.

Cognitieve herstructurering	Een psychotherapeutisch proces van het leren identificeren en aanpassen van irrationele of onaangepaste gedachten die bekend staan als cognitieve vervorming.
Compacting	Compacting houdt in dat docenten de leerstof indikken door het overbodige weg te laten. Met overbodig wordt leerstof bedoeld die hoogbegaafde kinderen al beheersen.
Construct	Een construct is een onderwerp binnen een vragenlijst. Losse vragen (facetten) meten een construct.
DC+	DC+ is het ondersteuningscentrum voor leerlingen met enerzijds een hoge intelligentie en /of hoge leerresultaten en anderzijds leer-, ontwikkelings- en/of gedragsproblemen, binnen het Dockinga College. Het doel is het opzetten en runnen van het ondersteuningscentrum voor leerlingen met ASS en hoogbegaafdheid.
Dockinga College	Het Dockinga College is een middelbare school in Dokkum. Er wordt lesgegeven op vmbo, havo en vwo niveau. Het is de grootste middelbare school in Dokkum en omstreken. Op het gehele Dockinga College lopen ongeveer 1600 leerlingen rond. Deze leerlingen komen uit Dokkum en de omliggende dorpen.
Executieve functies	Executieve functies horen bij het denkvermogen. Het zijn hogere denkprocessen die nodig zijn om activiteiten te plannen en aan te sturen.
Gerandomiseerd onderzoek	Bij een gerandomiseerd gecontroleerd onderzoek worden een groep proefpersonen aselekt verdeeld over de onderzoeksgroepen.
Havo/Vwo Leerlingen	De leeftijden havo/vwo-leerlingen ligt gemiddeld tussen de 12 en 18 jaar. Het kan zijn dat iemand net buiten deze doelgroep valt wanneer deze leerling bijvoorbeeld een klas blijft zitten, of wanneer er juist een klas is overgeslagen. Dit komt regelmatig voor bij leerlingen met hoogbegaafdheid. De havo duurt officieel 5 jaar. Het vwo bestaat uit het atheneum en het gymnasium, beide duren 6 jaar.
Hoogbegaafdheid	2,3% van de bevolking heeft echter een uitzonderlijk hoog IQ, dit is een IQ vanaf 130. Deze bevolkingsgroep wordt ook wel hoogbegaafd genoemd. Naast een hoog IQ zijn er nog verschillende andere kenmerken die horen bij hoogbegaafdheid.
Intrinsieke motivatie	Intrinsieke motivatie is de motivatie die vanuit jezelf komt. Als je intrinsiek gemotiveerd bent, wordt iets gedaan omdat je het graag wilt.
Metacognitieve vaardigheden	Metacognitie betreft de kennis en vaardigheden om het eigen denken, handelen en leren te organiseren, te sturen en te controleren.
Motiverende gespreksvoering	Motiverende gespreksvoering is een cliëntgerichte, directieve methode om te bevorderen dat de cliënt intrinsiek gemotiveerd wordt tot verandering, door ambivalentie te verkennen en op te lossen.
Passend onderwijs	Het doel van Passend onderwijs is om zo goed mogelijk onderwijs te bieden aan ieder kind, aansluitend bij de individuele zorgbehoefte.
Psycho-educatie	Tijdens psycho-educatie geeft een psycholoog je voorlichting en advies met betrekking tot je psychische klachten.
Triadisch interdependentie model	Het triadisch interdependentiemodel gaat ervan uit dat een persoon hoogbegaafd is wanneer hij beschikt over: hoge intellectuele capaciteiten, een hoge mate van creativiteit en een hoge mate van motivatie.

Hoofdstuk 1. Inleiding

Met een intelligentietest kan het IQ van een persoon worden gemeten. De gemiddelde bevolking heeft een IQ van 100. Hierbij is een standaardafwijking van 15. Je kunt dus zeggen dat het gemiddelde IQ van de bevolking tussen de 85 en 115 ligt. Dit is zo'n 68,2% van de bevolking. 2,3% van de bevolking heeft echter een uitzonderlijk hoog IQ, dit is een IQ vanaf 130. Deze bevolkingsgroep wordt ook wel hoogbegaafd genoemd. Hoogbegaafdheid wordt vaak aan clichés gelinkt, zoals "jij bent hoogbegaafd dus jij weet alles", maar deze clichés zijn niet (of niet altijd) correct (PsychoVitaal, z.d.).

Hoogbegaafdheid komt bij jongens en meisjes net zo vaak voor. Hoewel het bij jongens vaak meer opvalt. Dit komt omdat meisjes meer geneigd zijn zich aan te passen aan de groep, dan jongens. Ook ouders met een lagere intelligentie kunnen een hoogbegaafd kind krijgen. Allochtone kinderen kunnen net zo vaak hoogbegaafd zijn, alleen valt dit soms minder op door een taalachterstand (van der Spek, 2019).

Figuur 1. Normalverdeling IQ

1.1. Levensloop

Om hoogbegaafde kinderen te herkennen is het van belang om goed op de hoogte te zijn van een aantal specifieke gedrags- en ontwikkelingskenmerken van deze kinderen. Daarbij is het belangrijk te weten hoe deze te herkennen en waardoor ze zich onderscheiden van andere kinderen. Volgens Houtert (2009) moet dit herkennen al in een zo vroeg mogelijk stadium gebeuren. Vandaar dat het belangrijk is om al vanaf groep 1-2 op de basisschool veel aandacht te schenken aan de vroegtijdige herkenning van mogelijk hoogbegaafde leerlingen. Deze signalering kan volgens Houtert (2009) plaatsvinden op twee niveaus, namelijk op individueel niveau en op groepsniveau.

Signalering op individueel niveau

Op individueel niveau kan de leerkracht een gesprek houden met de ouders van het kind. Er kan dan wat dieper ingegaan worden op de voorschoolse periode. De vragen zouden onder andere moeten gaan over de taalontwikkeling, de sociale ontwikkeling en de ontwikkeling van het speel/werkgedrag. Gegevens van het consultatiebureau kunnen ook worden meegenomen.

Ook kan er door de leerkracht enkele weken na de binnenkomst van een kind een gesprek gehouden worden met de leiders van de peuterspeelzaal of het kinderdagverblijf, waar het kind heen ging voor het op de basisschool kwam. Ook zij hebben vaak een goede kijk op de ontwikkeling van kinderen en kunnen nuttige informatie verstrekken over eventuele bijzonderheden van het kind (Houtert, 2009).

Signalering op groepsniveau

In de groep is het zinvol om het kind al snel een tekening van een mens te laten maken. Vaak zijn hoogbegaafde kinderen al verder in hun ontwikkeling van het mensbeeld dan leeftijdsgenoten. Het is daarnaast dan ook zinvol om bij de ouders na te gaan of de gemaakte tekening overeenkomt met de tekeningen die thuis gemaakt worden.

Soms is het interessant om bijvoorbeeld voor de gehele groep een rekentoets enkele weken vooruit te schuiven, zonder dat alle daarin getoetste stof behandeld is. Met name de onderpresteerders kunnen op die manier opgespoord worden, omdat zij nu uitgedaagd worden om vragen te beantwoorden die nog niet in de groep behandeld zijn.

In hogere groepen is het nuttig om enkele 'open' opdrachten te geven, met name op het gebied van tekenen en stellen. Met open wordt bedoeld dat het een opdracht is die op meerdere manieren geïnterpreteerd kan worden. Ieder kan dan op zijn niveau insteken, zodat verschillen zichtbaar worden gemaakt.

Wanneer het idee bestaat dat we te maken hebben met een hoogbegaafd kind, dan kan er onderzoek naar gedaan worden. Omdat het gaat om specialistisch onderzoek zal er over het algemeen deskundige hulp van buitenaf bij gehaald moeten worden (Houtert, 2009).

1.2. Kenmerken van hoogbegaafdheid volgens Ronner & Nauta

Volgens Ronner en Nauta (2010) is er een aantal kenmerken dat goed past bij hoogbegaafdheid. Deze kenmerken kunnen zowel positief als negatief tot uiting komen.

Hoogintelligent (denken) - Hoogintelligent denken staat bekend om het snel opslaan van informatie, het snel kunnen doorzien van complexe situaties, snel associëren, snel oplossingen kunnen bedenken en vooral ook snel kunnen schakelen tussen situaties. Wanneer iemand met hoogbegaafdheid te weinig intellectuele uitdaging heeft in zijn werk, kan deze zich gaan vervelen.

Autonoom (zijn) - Hoogbegaafden hebben vaak een eigen, autonome en onafhankelijke manier van denken en doen. Dit komt door hun hoge intelligentie. Ze kunnen sterk opgaan in hun eigen gedachten en theorieën. Volgens de Zelfdeterminatie theorie (SDT) van Deci en Ryan (2000) wordt de intrinsieke motivatie voor een opdracht verhoogd door het hebben van autonomie. De leerling heeft hierbij de vrijheid om een activiteit of opdracht naar eigen inzicht te kunnen uitvoeren en ook heeft de leerling invloed op wat hij/zij doet. Bij hoogbegaafden zie je vaak aansluitings- en communicatieproblemen met leeftijdsgenoten. Dit komt door de combinatie van sterk autonoom gedrag, het soms negeren van de sociale context en de sterke gerichtheid op de inhoud. Dit kan tot conflicten leiden. Andere hoogbegaafden laten ter vermijding van conflicten ook juist het omgekeerde gedrag zien. Hierbij zie je dan een sterke aanpassing, passiviteit, afhankelijkheid en slachtoffergedrag.

Hoogsensitief (waarnemen) - Prikkel van buiten worden snel en intens waargenomen. Dit geldt voor zintuiglijke prikkels (geluiden, geuren, visuele prikkels), voor informatie en (in mindere mate) voor onderlinge verhoudingen. De overgevoeligheid voor prikkels kan leiden tot snelle irritaties en soms zelfs onverklaarbare uitbarstingen. Wanneer de vele prikkels lang aanhouden, kan somber en lastig gedrag ontstaan.

Rijkgeschakeerd gevoelsleven (voelen) - Hoogbegaafden kunnen intens voelen en daar helemaal in opgaan. Daarbij voelen ze ook vaak sterk mee met anderen. Door ervaringen thuis of op school, kan een hoogbegaafde geblokkeerd worden in het voelen. Soms worden er door de ouders vanwege hun hoge intelligentie vooral intellectuele prestaties verwacht. Veel hoogbegaafde mensen voelen zich van jongs af aan 'anders'. En sommigen worden hier zelfs mee gepest. Hierdoor kunnen gevoelens van eenzaamheid optreden. Soms raken hoogbegaafde mensen het contact met hun eigen gevoel kwijt en verliezen ze de aansluiting met hun omgeving. Het aangaan van (intieme) relaties kan hierdoor moeilijk zijn voor een hoogbegaafde.

Gedreven en nieuwsgierig (willen) - Door hun hoge intelligentie ontwikkelen hoogbegaafden al vroeg ideaalbeelden. Met deze ideaalbeelden willen ze graag iets doen. Daarnaast hebben veel hoogbegaafden al jong een sterk rechtvaardigheidsgevoel ontwikkeld. Dit komt omdat ze in hun morele ontwikkeling al verder zijn dan leeftijdsgenoten. Veel hoogbegaafden zijn van mening dat ze met hun ideeën een zinvolle bijdrage kunnen leveren aan de maatschappij. Ze zetten zich tot het uiterste in om hun ideaalbeelden te realiseren. Hierbij zijn ze zeer nieuwsgierig naar hoe dingen tot

stand komen en willen ze ontdekken waar nieuwe mogelijkheden zitten. De keerzijde hiervan is dat hoogbegaafden drammerig kunnen worden in het realiseren van hun ideaalbeelden. Ook zijn veel hoogbegaafden eigenwijs, perfectionistisch en vaak te kritisch. In sommige gevallen kan dit leiden tot faalangst, waardoor hun projecten (te vaak) stuklopen en leerlingen stuiten op te veel weerstand in de omgeving.

Scheppingsgericht (doen) - Met bovenstaande kenmerken in balans kan een hoogbegaafde snel en veel creëren. Opvallend zijn de vaak bijzondere hobby's. Door de manier van denken van hoogbegaafden en hun vernieuwende ideeën kunnen ze bijdragen aan probleemoplossing en innovaties. Een keerzijde hiervan is dat hun snelle en creatieve doen bij de omgeving kan leiden tot gevoelens van jaloezie of zich bedreigd voelen. Daarnaast kan het snelle en creatieve doen leiden tot chaotisch gedrag. Maar ook tot gebrek aan discipline in het afmaken van taken.

Bij een hoogbegaafde in balans is het willen in evenwicht met het denken, voelen en zijn en is het realistisch. Een hoogbegaafde uit balans wil te weinig (passief, soms depressief) of wil juist te veel (overmatig veel plannen, te snel willen, manisch), met als gevolg dat er niets tot stand komt.

1.3. Kenmerken van hoogbegaafdheid volgens Mönks

Ook andere onderzoeken tonen aan dat eerdergenoemde kenmerken passen bij hoogbegaafdheid. Zo laat het triadisch interdependentiemodel van Franz Mönks (2011) zien dat de belangrijkste kenmerken van hoogbegaafdheid zijn: intelligentie; motivatie; creativiteit. Maar dat de ondersteuning van de omgeving een cruciale factor is. De intelligentie is te meten met een IQ test. Maar ook het snel opslaan van informatie, het snel kunnen doorzien van complexe situaties, snel associëren, snel oplossingen kunnen bedenken en vooral ook snel kunnen schakelen laten een hoge intelligentie zien. Zo kun je de andere kenmerken van Mönks (2011) ook koppelen aan de kenmerken uit het onderzoek van Ronner & Nauta (2010). Bij (hoog)begaafdheid kun je spreken van een aangeboren talent. Iemand is dan geboren met een cognitief talent (= intellectuele capaciteiten). Om deze capaciteiten ten volle te kunnen inzetten, moet je cognitieve talenten blijven trainen en ontwikkelen.

Door de jaren heen zijn er verschillende modellen om hoogbegaafdheid vast te stellen ontstaan. Hoogbegaafdheid is te herkennen aan meerdere kenmerken en daarbij zijn er verschillende profielen van hoogbegaafdheid te onderscheiden. In Nederland en Vlaanderen is het meest gebruikte model het triadisch interdependentiemodel van Franz Mönks (2011). Volgens dit model ben je hoogbegaafd als je een hoge intelligentie hebt en daarnaast erg gemotiveerd en creatief bent. Dit alles in combinatie met een goede omgeving, kan hoogbegaafdheid tot uiting laten komen.

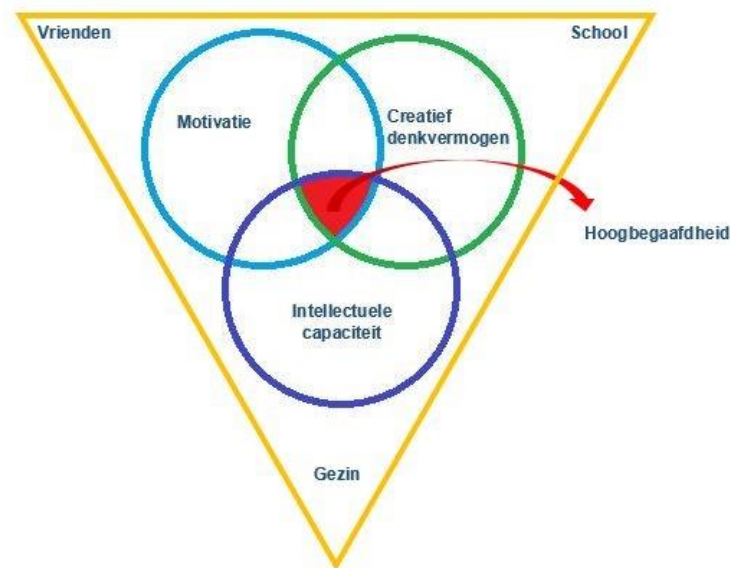
Intelligentie

Hoogbegaafdheid wordt allereerst gemeten aan de hand van de intelligentie. Een intelligentietest, oftewel een IQ test kan vaststellen wat de intelligentie is. Bij een IQ score van 130 of hoger wordt er gesproken van een hoge intelligentie. Een veel gebruikte intelligentietest bij kinderen is de Wechsler Intelligence Scale for Children (WISC-V-NL).

Bij intelligentie is er echter wel een kanttekening waarmee rekening gehouden moet worden. Iemand kan veel kenmerken van hoogbegaafdheid hebben met een IQ-score net onder de 130. Deze persoon kan evengoed hoogbegaafd zijn. Omgekeerd kan het ook zijn dat iemand een IQ-score van 130 of meer heeft, maar minder tot weinig andere kenmerken van hoogbegaafd vertoont. Deze persoon is dan hoog intelligent maar niet per se hoogbegaafd (Mönks, 2011).

Motivatie

Motivatie is een lastiger component om te herkennen. Een persoon hoeft niet per se hoogbegaafd te zijn om ergens voor gemotiveerd te zijn. Motivatie ontstaat volgens de zelfdeterminatietheorie (Deci & Ryan, 2000) wanneer een leerling autonomie, competentie en verbondenheid ervaart. Bij de zelfdeterminatietheorie wordt onderscheid gemaakt tussen intrinsieke- en extrinsieke motivatie. Intrinsieke motivatie is motivatie die van binnenuit komt, de leerling is gemotiveerd om iets te leren waarin hij zelf geïnteresseerd is. Bij extrinsieke motivatie zorgen externe prikkels dat de leerling gemotiveerd is, bijvoorbeeld een hoog cijfer. Bovendien laat een hoogbegaafd persoon niet snel zien of hij gemotiveerd is. Een hoogbegaafd persoon is alleen gemotiveerd als hij voldoende intellectueel uitgedaagd wordt. Wanneer diegene in een (leer)omgeving zit, waarin geen uitdaging is, zal hij geen motiverend gedrag vertonen. Bij de juiste uitdaging zal een hoogbegaafde zich volledig toeleggen op de uitdaging en zeer gemotiveerd zijn om zijn taak tot een goed einde te brengen.

Figuur 2. Triadisch interdependentiemodel van Mönks

Creativiteit

Creativiteit is net als motivatie lastig te herkennen bij een hoogbegaafd persoon. Met creativiteit wordt vooral bedoeld hoe iemand omgaat met het oplossen van vraagstukken of problemen. Hoogbegaafde personen zijn erg creatief in het bedenken van oplossingen. Hoogbegaafde personen vinden andere manieren om de vraagstukken op te lossen dan andere mensen. Hoogbegaafde personen zullen ook altijd kritische vragen stellen en zich afvragen waarom bepaalde vraagstukken op een bepaalde manier uitgelegd worden op school (Mönks, 2011).

Omgeving

Onder omgeving wordt verstaan: het gezin, het werk of de school en peers (vrienden, ontwikkelingsgelijken). Deze omgeving heeft grote invloed op de hoogbegaafde. De hoogbegaafde heeft meer kans op hoogbegaafdheid wanneer de ouders hem stimuleren zijn best te doen op school, zonder hem te pushen. Maar ook wanneer ze gezonde voeding en gevarieerd speelgoed bieden. Ook de school speelt een grote rol. Er moeten op de school wel voldoende middelen zijn voor intelligentere kinderen en de leerling moet ook leren om zijn intelligentie te gebruiken. Wanneer een hoogbegaafde leerling gepest wordt vanwege zijn intelligentie of niet geaccepteerd wordt door klasgenoten, zal hij proberen zijn intelligentie te verbergen. Als het niet oké voelt om goed te presteren, dan zal de leerling dat ook niet doen (van der Spek, 2019).

1.4. De ondersteuning van leerlingen met hoogbegaafdheid

In de ontwikkeling van hoogbegaafde leerlingen spelen altijd meerdere factoren een rol. Onderzoek maakt duidelijk dat voor hoogbegaafde kinderen vaak geldt dat ze pas laat laten zien dat zij kunnen uitblinken in schoolprestaties (Snijkers, 2018).

Onderzoek onder Nederlandse leerlingen laat zien dat er niet één specifieke oplossing of aanpassing bestaat waar hoogbegaafde leerlingen baat bij hebben, maar dat het wel altijd van belang is deze kinderen onderwijs op maat te bieden (Hoogeveen, Van Hell, Mooij, & Verhoeven, 2004).

Steeds weer zal gekeken moeten worden wat die ene specifieke leerling nodig heeft, met die specifieke leerkracht in die specifieke klas (Hoogeveen, 2010). Bovendien blijkt dat bijna elke didactische maatregel bij deze leerlingen enige tijd succes lijkt te hebben, maar dat na verloop van tijd verveling echter weer een rol gaat spelen (Minnaert, Lutje Spelberg & Amsing, 2009). Het signaleren en omgaan met een dergelijk patroon, vraagt alertheid, geduld en creativiteit van de leerkracht.

Dit neemt niet weg dat dat er maatregelen zijn die scholen kunnen treffen die voor alle hoogbegaafde kinderen van belang lijken te zijn. Vaak is aanpassing van het schoolprogramma noodzakelijk voor hoogbegaafde leerlingen omdat het reguliere programma te weinig uitdaging biedt (Sternberg, 2002). Als het curriculum niet is aangepast aan de cognitieve capaciteiten van de leerlingen kan dat tot gevolg hebben dat er motivatieproblemen ontstaan en dat de leerling onderpresteert of er aandacht- en werkhoudingsproblemen zichtbaar worden (Reis & Renzulli, 2010). Verder laat onderzoek zien dat het geven van een heldere, beknopte instructie en “compacting” een belangrijke rol spelen bij het bieden van een passend onderwijsaanbod voor hoogbegaafde leerlingen (Hoogeveen, 2010). Compacting is het weglaten van overbodige stof, oftewel stof die de hoogbegaafde leerling reeds beheerst (Molen, 2005).

Daarnaast kan het stellen van duidelijke eisen aan de kwaliteit van het werk, het stellen van open vragen, het aanbieden van studievvaardigheden en structuur en het aanspreken van de leerlingen op een hoog verbaal niveau, het leerproces van deze leerlingen stimuleren. Het is voor deze leerlingen juist belangrijk dat ze ervaren en leren dat ze niet alles meteen hoeven te kunnen, maar juist ook dingen kunnen leren. Een leerling die gemakkelijk leert, leert vaak minder vanzelfsprekend om met teleurstellingen of tegenslagen om te gaan. Het is niet vanzelfsprekend voor hoogbegaafde leerlingen om hulp te vragen, leerstrategieën te gebruiken of te plannen, omdat het leren hen gemakkelijk afgaat.

1.5. Gevolgen van het ontbreken van een passende begeleiding

Volgens van der Spek (2019) kan een leerling zich gaan vervelen wanneer het niveau van het schoolwerk niet aansluit. Ook wanneer de sociale interacties niet aansluiten bij de interesses, kan dit leiden tot verveling. Doordat hoogbegaafde leerlingen vaak niet gewend zijn om fouten te maken of onvoldoendes te halen, kan de leerling faalangst ontwikkelen wanneer dit wel gebeurt. Ze hebben vaak last van een fixed mindset, dit betekend dat wanneer iets niet direct lukt, hoogbegaafde leerlingen denken dat ze er gewoon niet slim genoeg voor zijn. Volgens Dweck (2016) leidt dit tot demotivatie. Deze demotivatie en faalangst kan in combinatie met verveling lijden tot het presteren ver onder het normale niveau. Dit kan er op den duur voor zorgen dat leerlingen afstromen naar een lager niveau of zelfs vroegtijdig de school verlaten.

Hoofdstuk 2. Aanleiding

In dit hoofdstuk zal vermeld worden vanuit welke probleemsituatie dit onderzoeksonderwerp tot stand is gekomen, wat de intentie van dit onderzoek is en wanneer dit onderzoek is geslaagd. Op deze manier kan een voorstelling worden gemaakt van de beginsituatie en wat het uiteindelijke doel van dit onderzoek is.

2.1. Aanleiding van het onderzoek

Sinds 2005 worden plannen ontwikkeld die voortbouwen op WSNS (Weer Samen Naar School) en die een nieuw onderwijsstelsel moeten vormen: het Passend onderwijs. Het doel van Passend onderwijs is om zo goed mogelijk onderwijs te bieden aan ieder kind, aansluitend bij de zorgbehoefte. Met deze visie hangt een paar ingrijpende organisatorische maatregelen samen:

- Het plaatsen van lichte en zware zorg onder één verantwoordelijkheid
- Het instellen van zorgplicht

In 2012 krijgen de plannen ten aanzien van Passend onderwijs hun beslag en op 1 augustus 2014 gaat de wet Passend Onderwijs in. De wet geldt voor het primair en voortgezet onderwijs (Bongaards & Sas, 2016).

Het Dockinga College wil leerlingen tegemoet komen in de didactische en pedagogische wensen. Hierbij speelt de leerlingbegeleiding op de school een belangrijke rol. De school vindt het belangrijk dat iedere leerling zich gekend en veilig voelt op school. De leerling weet dat hij/zij terecht kan op school wanneer er problemen of moeilijkheden zijn.

Naast de (basis) ondersteuning is er sprake van een aanbod van specifieke (extra) ondersteuning op de verschillende eenheden van het Dockinga College. In de ondersteuningsprofielen van de school staat aangegeven waaruit deze ondersteuning bestaat (figuur 3).

• Coaches • Decanen • Huiswerkbegeleiding • Op jezelf vertrouwen! • Schoolmaatschappelijk werk • Zorgadvies team • Rebound voorziening • Provinciale verwijzindex	• Leerlingbegeleiders • Extra leerondersteuning • Dyslexie • Bureau advies en begeleiding (BAB) • Gezondheid • Samenwerkingsverband leerlingenzorg • Passend onderwijs • Ondersteuningsprofielen
---	--

Figuur 3. Ondersteuningsaanbod Dockinga College

Vanuit de ondersteuningsstructuur van het Dockinga College is gekeken naar de ondersteuningsbehoefte die de leerlingen hebben. Hieruit kwam dat er voor leerlingen met hoogbegaafdheid nog extra begeleiding nodig is. Voor deze leerlingen is er extern wel begeleiding te regelen. Maar binnen de school miste deze vorm van begeleiding nog.

Op het moment van schrijven is DC+ een aantal maanden bezig (start maart 2020). Deze ondersteuning bestaat uit gesprekken met en begeleiding van pedagogisch medewerker Henny Nuwolt. Op dit moment wordt er nog geen gebruik gemaakt van specifieke methodes of interventies om de leerlingen te ondersteunen.

Opdrachtgever van dit onderzoek is Henny Nuwolt. Henny Nuwolt heeft als pedagogisch medewerker onder andere de taak om DC+ te ontwikkelen en te runnen. DC+ moet het ondersteuningscentrum voor leerlingen met enerzijds een hoge intelligentie en /of hoge leerresultaten en anderzijds leer-, ontwikkelings- en/of gedragsproblemen worden.

Henny is in maart 2020 begonnen met dit project. Het doel is het opzetten en runnen van het ondersteuningscentrum voor leerlingen met ASS en hoogbegaafdheid. Met haar werk wil ze leerlingen met ASS en hoogbegaafdheid begeleiding geven om ze, zo goed mogelijk hun middelbare schoolcarrière te doorlopen. Ook wil ze deze leerlingen voorbereiden op het vervolgonderwijs. Daarnaast hoort de deskundigheidsbevordering van de docenten en pedagogische ondersteuning van ouders bij haar werk.

Als DC+ willen wij binnen de school passende onderwijs- en ondersteuningstrajecten realiseren voor bovengenoemde doelgroepen en al hun begeleiders. Deze leerlingen hebben enerzijds een hoge intelligentie en /of hoge leerresultaten en anderzijds leer-, ontwikkelings- en/of gedragsproblemen. Wij willen arrangementen realiseren waarbinnen alle betrokken partijen vanuit de eigen deskundigheid samen werken om schooluitval te voorkomen en het verwachte uitstroomniveau te behalen.

2.2. Probleemstelling

Het Jeugdplan, is een plan waarin een gemeente vastlegt hoe de zorg voor de jeugd in de gemeente geregeld is. Vanuit het Jeugdplan is het belangrijk dat een ondersteuningscentrum, zoals DC+, werkt aan de hand van een methode. Hiermee kan dan uiteindelijk ook gemeten worden of de ondersteuning effectief is geweest. Ook wordt in dit Jeugdplan de financiering vanuit de gemeente vastgesteld. Bij DC+ is het de bedoeling dat er methodisch gewerkt wordt. Dit betekent werken door middel van een effectieve methode/ interventie/ werkwijze. Op dit moment werkt Henny vanuit haar professionele ervaring in het begeleiden van leerlingen met hoogbegaafdheid. Om leerlingen goed te kunnen ondersteunen wil ze gaan werken met een methode. Zo kan ze elke leerling die binnenkomt op dezelfde wijze begeleiden; wat afgestemd is op de individuele doelen van de leerling. De methode moet handvaten bieden in de ondersteuning van leerlingen met hoogbegaafdheid. De opdracht voor dit onderzoek is dan ook:

Welke effectief bewezen methodiek, methode en/of interventie zou DC+ kunnen gebruiken om leerlingen van havo/vwo met hoogbegaafdheid, op een effectieve manier te ondersteunen in de onderwijssituatie?

Omdat DC+ nog maar net is opgericht, is er nog niet eerder onderzoek gedaan naar een adequate methode. Alle begeleiding is tot nu gedaan met als achtergrond de kennis van Henny als pedagogisch medewerker.

2.3. Doelstelling

Met het onderzoek wordt een advies gedaan aan DC+ van het Dockinga College. In het rapport wordt een advies gegeven over welke effectief bewezen methodiek, methode en/of interventie DC+ zou kunnen gebruiken om leerlingen van havo/vwo met hoogbegaafdheid op een effectieve manier te ondersteunen? Het eindproduct zal dan ook een adviesrapport aan DC+ worden.

Dit adviesrapport geeft DC+ een advies over een methode die ze kunnen gaan gebruiken bij DC+. Zo kan elke leerling die binnenkomt begeleid worden via hetzelfde patroon wat afgestemd is op de individuele doelen van de leerling. De methode moet handvaten bieden in de ondersteuning op school, van leerlingen met hoogbegaafdheid. De begeleiding wordt hiermee overzichtelijker en een leerling en begeleider weten waar ze aan toe zijn, wanneer ze de methode volgen.

Hoofdstuk 3. Onderzoeksmethodologie

In dit hoofdstuk wordt de methode die tijdens dit onderzoek is toegepast uitgelegd en verantwoord. Allereerst zullen de hoofd en deelvragen, die zijn voortgekomen uit de probleemstelling, worden toegelicht. Met behulp van deze vragen zal de onderzoeksvraag beantwoord worden. Daarna zal de onderzoeksmethode worden toegelicht. Ook zullen de eisen die de opdrachtgever stelt worden weergegeven. En tot slot worden de vragenlijsten die zijn gebruikt toegelicht en verantwoord.

3.1. Hoofd- & deelvragen

Om een antwoord te kunnen krijgen op de probleemstelling en om de doelstelling te halen, is er een hoofdvraag opgesteld. De hoofdvraag van dit onderzoek is als volgt:

Welke effectief bewezen methodiek, methode en/of interventie zou DC+ kunnen gebruiken om leerlingen van havo/vwo met hoogbegaafdheid, op een effectieve manier te ondersteunen in de onderwijssituatie?

Om de hoofdvraag te kunnen beantwoorden zijn onderstaande deelvragen opgesteld. De eerste drie deelvragen zullen worden beantwoord door middel van vragenlijsten. De laatste twee deelvragen worden beantwoord door middel van literatuuronderzoek.

- Aan welke voorwaarden moet een methode voldoen om binnen het Dockinga College te passen?
- Waar hebben havo/vwo leerlingen met hoogbegaafdheid van het Dockinga College behoefte aan?
- Waar hebben havo/vwo leerlingen van het Dockinga College volgens hun docenten behoefte aan?
- Welke basishouding van de docenten/begeleiders is belangrijk in de begeleiding van deze leerlingen?
- Welke methoden zijn tot nu toe effectief gebleken voor hoogbegaafdheid?

3.2. Onderzoeksmethode

Gezien de onderzoeksvraag en het eindproduct (een advies rapport) wordt er gekozen voor het uitvoeren van een mixed-method onderzoek. Dit betekent dat het onderzoek bestaat uit data die worden verzameld door middel van kwalitatief en kwantitatief onderzoek. Uiteindelijk zal er een advies worden geschreven aan DC+.

De data voor dit onderzoek worden grotendeels verzameld door middel van fieldresearch. Dit betekent dat de hoofdvraag voornamelijk met de resultaten van de vragenlijsten zal worden beantwoord. Er zullen vragenlijsten worden afgenomen bij de doelgroep leerlingen en bij de docenten van deze leerlingen. Dit wordt gedaan om de uiteindelijke methode te kunnen afstemmen op de doelgroep. Deze data worden kwantitatief verwerkt.

Om de resultaten van de fieldresearch te kunnen ondersteunen zal er deskresearch gedaan worden. Er wordt literatuuronderzoek gedaan om de laatste twee deelvragen te kunnen beantwoorden. Met de resultaten van de vragenlijsten en het literatuuronderzoek, zal de hoofdvraag beantwoord worden.

3.3. Eisen

Om tot een goed advies te komen is het van belang dat de methode, die zal worden geadviseerd, past bij de opdrachtgever. De opdrachtgever (Henny Nuwolt) heeft aangegeven dat de methode vooral

goed moet aansluiten bij de leerlingen en de docenten van deze leerlingen. Daarnaast zal de methode aan een aantal praktische zaken moeten voldoen:

- De methode moet binnen de school uitvoerbaar zijn.
- De kosten voor de methode moeten realistisch zijn.
- De methode moet ook kunnen worden uitgevoerd door een andere collega van Henny.

Bovenstaande eisen zijn praktische zaken, de grootste eis is dat de methode aansluit bij de leerlingen en de docenten van deze leerlingen. Om de doelgroep (de leerlingen & de docenten) te vragen naar hun voorwaarden voor een methode, zal er een vragenlijst (bijlagen 1 & 2) gebruikt worden. Doormiddel van een analyse worden de eisen voor de methode vastgesteld. De vragenlijsten zullen anoniem verwerkt worden en zullen daardoor niet te herleiden zijn naar de respondent.

Door middel van field research zal worden gekeken naar welke methodes er al bestaan. De kenmerken van deze methodes zullen worden vergeleken met de voorwaarden die uit de analyse van de vragenlijsten komt.

De methodes die zullen worden vergeleken, moeten allemaal op dit moment beschikbaar zijn op de markt. Ook zullen de methodes binnen DC+ moeten worden uitgevoerd. Dit betekent dat er alleen methodes vergeleken worden die DC+ ook daadwerkelijk kan gaan gebruiken. Enkele andere **voorlopige** eisen aan een methode die vooraf vastgesteld zijn worden hieronder weergegeven.

- **Doelgroep:** De leerlingen hebben een hoge intelligentie en /of hoge leerresultaten, dit worden hoogbegaafde leerlingen genoemd.
- **Leeftijd:** De leeftijden van de doelgroep ligt gemiddeld tussen de 12 en 18 jaar. Het kan zijn dat iemand net buiten deze doelgroep valt wanneer deze leerling bijvoorbeeld een klas blijft zitten. Of wanneer er juist een klas is overgeslagen. Dit komt regelmatig voor bij leerlingen met hoogbegaafdheid.
- **Niveau:** Er wordt gezocht naar een methode die aansluit bij Havo/Vwo leerlingen met hoogbegaafdheid.
- **Locatie:** De begeleiding moet in de school plaats kunnen vinden.

Om tot een advies voor het DC+ van het Dockinga College te komen, zullen er verschillende methodes vergeleken worden. Eerst zal een methode worden geanalyseerd, hierbij worden de belangrijkste eisen gecontroleerd. De kenmerken van deze methodes zullen worden vergeleken met de voorwaarden die uit de analyse van de vragenlijsten van de doelgroep komt.

3.4. Onderbouwing van de vragenlijsten

3.4.1. Doelgroep

Voor de vragenlijst zullen voornamelijk docenten van havo/vwo leerlingen met hoogbegaafdheid worden benaderd. Dit betekent dat de vragenlijst zal worden afgenomen onder docenten die in één van hun klassen een leerling met (een vermoeden van) hoogbegaafdheid hebben zitten.

Voor het onderzoek onder leerlingen zullen leerlingen met hoogbegaafdheid worden gebruikt als respondent. Dit zijn dan de leerlingen met enerzijds een hoge intelligentie en /of hoge leerresultaten en anderzijds leer-, ontwikkelings- en/of gedragsproblemen. De hoogbegaafdheid hoeft niet officieel te zijn vastgesteld. Leerlingen met een vermoeden van hoogbegaafdheid kunnen namelijk ook ondersteuning nodig hebben bij hun schoolcarrière. Hiervoor hebben ze niet per se de diagnose nodig. De leeftijden van de doelgroep leerlingen ligt gemiddeld tussen de 12 en 18 jaar. Het kan zijn dat iemand net buiten deze doelgroep valt wanneer deze leerling bijvoorbeeld een klas blijft zitten,

of wanneer er juist een klas is overgeslagen. Dit komt regelmatig voor bij leerlingen met hoogbegaafdheid.

3.4.2. Afname

Om de anonimiteit te waarborgen zal de vragenlijst online worden ingevuld. Hiermee wordt ervoor gezorgd dat de afnemer de respondenten niet kan koppelen aan gezichten of de ingevulde vragenlijst.

Er zal een actieve online afname plaatsvinden. De respondenten zullen schriftelijk (per e-mail) benaderd worden, met de vraag of ze de vragenlijst willen invullen. Mochten er respondenten zijn die de afname liever op papier doen, dan is deze mogelijkheid er ook.

3.4.3. Onderbouwing

Volgens Ronner & Nauta (2010) is er een aantal kenmerken dat goed past bij hoogbegaafdheid. Deze kenmerken zijn de basis voor de vragenlijsten die zijn ontwikkeld, om de behoefte van de leerlingen en docenten te meten. De kenmerken zijn terug te lezen in de inleiding. Om de vragen voor de vragenlijsten te ontwikkelen is gebruikgemaakt van een aantal onderwerpen (constructen). Dit zijn onderwerpen, waarbij de leerling ondersteuning nodig zou kunnen hebben. De onderwerpen zijn gelijk aan de kenmerken volgens Ronner & Nauta (2010). Om een construct te meten zijn er facetten (vragen) opgesteld. Deze vragen behandelen alle sub-onderwerpen van een construct.

De volgende constructen zijn opgesteld:

- Hoogintelligent (denken)
- Autonoom (zijn)
- Hoogsensitief (waarnemen)
- Rijk geschakeerd gevoelsleven (voelen)
- Gedreven en nieuwsgierig (willen)
- Scheppingsgericht (doen)

Onder elk construct vallen een aantal gedragskenmerken. Dit zijn gedragingen die passen bij dit construct. Deze gedragskenmerken worden gemeten doormiddel van stellingen. Op deze stellingen kan worden geantwoord met de volgende vier opties: helemaal oneens, oneens, eens, helemaal eens. Er is gekozen om geen midden categorie (neutraal) te gebruiken. Dit is gedaan omdat deze optie vaak de betekenis 'geen idee', 'geen mening' of 'niet op mij van toepassing' krijgt. Ook is dit gedaan omdat respondenten vaak denken dat het midden staat voor de gemiddelde menigte, hiermee voorkom je sociaal wenselijke antwoorden.

Hoofdstuk 4. Resultaten

Aan het onderzoek naar een aansluitende methode voor de begeleiding van hoogbegaafde leerlingen van het Dockinga College, hebben 13 docenten deelgenomen. 10 docenten (77%) geven les op vwo-niveau. 15% van de docenten (2) geeft les aan havo leerlingen en 1 docent (8%) op het vmbo van het Dockinga College. 12 docenten hebben één of meer leerlingen in de klas met hoogbegaafdheid of een vermoeden hiervan. 1 docent is niet op de hoogte van hoogbegaafde leerlingen in zijn klassen.

Aan het onderzoek onder hoogbegaafde leerlingen hebben 2 leerlingen deelgenomen. Eén leerling had de leeftijd 13 en de andere leerling is 17. Beide leerlingen volgen het onderwijs op vwo-niveau. Beide leerlingen krijgen al extra begeleiding binnen de school. De één van de zorgmentor, de ander van DC+. Alle ruwe resultaten zijn te vinden in de bijlagen 3 & 4.

4.1. Waar hebben havo/vwo leerlingen met hoogbegaafdheid van het Dockinga College behoefte aan?

Op de vraag hoe vaak de leerlingen begeleiding zouden willen hebben, gaven de leerlingen die mee deden aan dit onderzoek (2 leerlingen) beide aan alleen begeleiding te willen wanneer ze hier zelf behoefte aan hebben. Volgens de leerlingen moeten vooral de ouders/verzorgers en de docenten betrokken zijn bij deze begeleiding.

4.1.1. Hoogintelligent (denken)

50% van de leerlingen geeft aan zich snel te vervelen wanneer hij/zij iets makkelijk vindt. 1 leerling gaf aan snel te kunnen schakelen tussen verschillende situaties. Met de stelling 'voor moeilijke opdrachten kan ik snel een oplossing bedenken' waren beide leerlingen het een beetje eens.

4.1.2. Autonoom (zijn)

Beide leerlingen (100%) geven in het onderzoek aan dat ze soms heel lang kunnen blijven nadenken over hun eigen gedachten. Ook gaven beide leerlingen aan dat ze hun schoolwerk kunnen maken zonder daar veel begeleiding van een docent bij nodig te hebben. 50% van de leerlingen gaf aan conflicten met klasgenoten zo veel mogelijk te vermijden.

4.1.3. Hoogsensitief (waarnemen)

50% van de leerlingen vindt het lastig zich te concentreren op schoolwerk, wanneer er buiten veel geluid is. Ook wanneer er veel gebeurt buiten, bijvoorbeeld er rijdt een vrachtwagen langs, kan 50% zich moeilijk concentreren. Wanneer het druk is in de klas kan 1 leerling (50%) soms geïrriteerd raken. Ook geeft 1 leerling (50%) aan soms somber te worden, wanneer hij/zij langere tijd veel prikkels binnen krijgt.

4.1.4. Rijkgeschakeerd gevoelsleven (voelen)

1 leerling (50%) geeft aan soms het idee te hebben dat zij/zij anders is dan klasgenoten. Ook geeft 50% (1 leerling) aan zich wel eens eenzaam te voelen binnen de school. Daarbij vindt 1 leerling het ook lastig om een goede relatie op te bouwen met klasgenoten of docenten. 50% gaf aan zich goed te kunnen inleven in anderen. Beide leerlingen (100%) geven aan het een beetje eens te zijn met de stelling 'mensen in mijn omgeving verwachten dat ik goed presteer op school'.

4.1.5. Gedreven & nieuwsgierig (willen)

1 leerling (50%) geeft aan erg nieuwsgierig te zijn naar hoe dingen werken en in elkaar steken. De andere leerling geeft aan dit juist niet te zijn. Zelfs als andere mensen de leerling vervelend vinden, wanneer hij/zij iets echt graag wil bereiken, gaat 50% volledig voor het behalen van het doel. 100% (beide leerlingen) geven aan het volledig eens te zijn met de stelling 'ik probeer altijd mijn zin te krijgen'. Wanneer andere mensen weerstand bieden tegen zijn of haar ideeën, dan kan 1 leerling

(50%) hier zenuwachtig van worden. Ook geeft 1 leerling aan heel kritisch te zijn op zijn/haar eigen werk. De andere leerling geeft aan dit juist helemaal niet te zijn. 50% zou zichzelf als perfectionistisch omschrijven. 1 leerling hoopt later met zijn/haar ideeën een zinvolle bijdrage te kunnen leveren aan de maatschappij.

4.1.6. Scheppingsgericht (doen)

50% van de leerlingen geeft aan het leuk te vinden om nieuwe ideeën te delen met anderen. Maar 50% geeft ook aan dat andere mensen soms jaloers reageren wanneer ze hun ideeën horen. Beide leerlingen (100%) geven aan zichzelf soms een beetje chaotisch te vinden. Ook vinden ze het beide moeilijk om taken, waaraan ze begonnen zijn, af te maken.

4.2. Waar hebben havo/vwo leerlingen van het Dockinga College volgens hun docenten behoefte aan?

Op de vraag wie er betrokken moeten zijn bij de begeleiding van hoogbegaafde leerlingen, gaf 31% van de docenten aan dat dit de ouders moeten zijn. 22% vindt dat naast de ouders ook de mentor moet worden betrokken. Verder geeft 19% aan dat de zorgmentor en 28% de docenten moeten worden betrokken bij de begeleiding van deze leerlingen.

4.2.1. Hoogintelligent (denken)

8% van de docenten geeft aan dat zijn/haar hoogbegaafde leerling voor een complexe opdracht niet altijd een oplossing vindt. 'Als er iets verandert bijvoorbeeld in een les kan mijn hoogbegaafde leerling snel omschakelen', 7 docenten geven aan hier een beetje oneens mee te zijn, 2 docenten (15%) zijn het hier helemaal mee oneens. 23% van de docenten ziet dat zijn leerling zich snel verveelt wanneer de opdrachten niet uitdagend genoeg zijn. 2 docenten (15%) geven aan dat hun leerling geen goede verbanden kan leggen tussen situaties. 3 docenten (23%) geven aan dat hun leerling dit wel goed kan.

4.2.2. Autonoom (zijn)

31% van de docenten geeft aan dat hun hoogbegaafde leerling niet zelfstandig aan het werk kan zonder daar veel begeleiding, van hun als docent, bij nodig te hebben. Ook gaf 31% van de docenten aan dat zijn/haar hoogbegaafde leerling soms heel ver weg in gedachten is. 1 docent (8%) gaf aan te merken dat zijn/haar leerling moeilijk aansluiting kan vinden in de klas. Ook gaf 1 docent (8%) aan te merken dat er communicatieproblemen zijn tussen de hoogbegaafde leerling en zijn/haar klasgenoten. 8% van de docenten gaf aan dat er wel eens conflicten ontstaan tussen een hoogbegaafde leerling en zijn/haar klasgenoten, omdat ze elkaar niet begrijpen.

4.2.3. Hoogsensitief (waarnemen)

Geen enkele docent gaf aan te merken dat zijn/haar hoogbegaafde leerling zich moeilijk kan concentreren wanneer er veel prikkels van buitenaf zijn. 8% van de docenten gaf aan dat een leerling, wanneer er veel informatie in een keer wordt gegeven, dit niet goed kan begrijpen en verwerken. 15% van de docenten geeft aan dat zijn/haar hoogbegaafde leerling soms ineens een onverklaarbare uitbarsting heeft. 1 docent (8%) geeft aan dat zijn/haar leerling soms lastig gedrag kan vertonen in de klas.

4.2.4. Rijk geschakeerd gevoelsleven (voelen)

1 docent (8%) geeft aan dat zijn/haar hoogbegaafde leerling soms last heeft van heftige emoties, en dat hij/zij hier lang in kan blijven hangen. 2 docenten (15%) zijn het oneens met de stelling 'mijn hoogbegaafde leerling is een zorgzaam persoon'. 9 docenten zijn het een beetje oneens met deze stelling. 8% van de docenten geeft aan dat zijn/haar leerling soms eenzaam lijkt binnen de school.

Geen enkele docent heeft het idee dat de leerling gepest wordt in de school. 38% van de docenten (5 docenten) geeft aan het idee te hebben dat de omgeving van de hoogbegaafde leerling verwacht dat hij/zij hoge schoolprestaties heeft. 7 andere docenten zijn het hier een beetje mee eens. Docenten die meededen aan dit onderzoek hebben niet het idee dat de hoogbegaafde leerlingen het moeilijk vinden om relaties op te bouwen met klasgenoten en docenten.

4.2.5. *Gedreven & nieuwsgierig (willen)*

Met de stelling 'mijn hoogbegaafde leerling heeft een duidelijk beeld hoe hij/zij een bijdrage kan leveren aan de maatschappij' is 15% van de docenten het helemaal oneens. 23% van de docenten ziet dat zijn leerling niet tegen onrechtvaardigheid kan. 5 docenten (38%) geven aan dat hun hoogbegaafde leerling zich niet altijd volledig voor een opdracht/taak inzetten. 23% van de docenten geeft aan dat hun leerling heel erg nieuwsgierig is. 7 docenten (54%) zijn het hier een beetje mee oneens. 23% van de docenten vindt dat zijn/haar hoogbegaafde leerling drammerig kan overkomen wanneer deze iets wil bereiken. 1 docent vindt ook dat zijn hoogbegaafde leerling altijd zijn gelijk probeert te krijgen. 15% van de docenten vindt zijn leerling eigenwijs. 8% van de docenten vindt zijn/haar leerling zeer perfectionistisch. 7 docenten zijn het daar een beetje mee eens. 23% van de docenten merkt dat de leerling kritisch is op zijn eigen werk. 8% van de docent en geeft ook aan dat zijn/haar hoogbegaafde leerling tekenen van faalangst laat zien. 54% van de docenten is het hier een beetje mee oneens.

4.2.6. *Scheppingsgericht (doen)*

1 docent vindt dat zijn/haar hoogbegaafde leerling in vergelijking met klasgenoten een bijzondere hobby heeft. 6 andere docenten (46%) zijn het hier een beetje mee eens. 3 docenten geven aan dat hun leerlingen een groot probleemoplossend vermogen heeft. Geen enkele docent geeft aan dat andere leerlingen soms jaloers reageren op de ideeën van hun hoogbegaafde leerling. 15% van de docenten vindt zijn/haar leerling chaotisch. Met de stelling 'mijn hoogbegaafde leerling vindt het moeilijk om zijn/haar taak af te maken' is 23% van de docenten het helemaal eens.

4.3. Aan welke voorwaarden moet een methode voldoen om binnen het Dockinga College te passen?

Om binnen het Dockinga College te passen, zal de methode aan een aantal voorwaarden moeten voldoen. Opdrachtgever Henny Nuwolt heeft aangegeven dat de methode aan een aantal praktische zaken moet voldoen. Dit zijn de randvoorwaarden voor de methode. Wat de methode moet behandelen, is uitgevraagd doormiddel van de vragenlijsten onder docenten en leerlingen van de school.

De randvoorwaarden die voor de methode gelden zijn:

- De methode moet binnen de school uitvoerbaar zijn. De begeleiding van de leerlingen zal plaatsvinden binnen de school. Het hoofddoel van de begeleiding is ook leerlingen dusdanig begeleiden dat ze hun schoolcarrière kunnen doorlopen zonder (grote) problemen.
- De kosten voor de methode moeten realistisch zijn. Dit betekent dat de methode geen enorme investering moet zijn voor de school. Zo kun je switchen naar een andere methode, als na een aantal jaar blijkt dat deze beter bij de school past op dat moment.
- De methode moet ook kunnen worden uitgevoerd door een andere collega van Henny. De opdrachtgever wil graag een methode die ook door een andere collega zou kunnen worden overgenomen, mocht ze zelf verhinderd zijn. De methode moet dus ook uitvoerbaar zijn door een andere collega van DC+ of eventueel een docent.

Enkele andere eisen aan een methode worden hieronder weergegeven.

- **Doelgroep:** De leerlingen hebben een hoge intelligentie en /of hoge leerresultaten, dit worden hoogbegaafde leerlingen genoemd. De methode moet zijn ontworpen voor hoogbegaafde leerlingen of aansluiten bij hoogbegaafde leerlingen.
- **Leeftijd:** De leeftijd van de doelgroep ligt gemiddeld tussen de 12 en 18 jaar. Het kan zijn dat iemand net buiten deze doelgroep valt wanneer deze leerling bijvoorbeeld een klas blijft zitten. Of wanneer er juist een klas is overgeslagen. Dit komt regelmatig voor bij leerlingen met hoogbegaafdheid. De methode moet aansluiten bij alle leerlingen in deze leeftijdscategorie.
- **Niveau:** Er wordt gezocht naar een methode die aansluit bij Havo/Vwo leerlingen met hoogbegaafdheid.

Bovenstaande voorwaarden zijn randvoorwaarden, de voorwaarde die het zwaarste meeweegt is dat de methode aansluit bij de leerlingen van het Dockinga College en de docenten van deze leerlingen.

De leerlingen van het Dockinga College hebben volgens de resultaten van het onderzoek vooral behoefte aan begeleiding bij het construct scheppingsgericht (doen). Beide leerlingen geven aan dat ze zichzelf als chaotisch zouden omschrijven. Ook geven ze beide aan dat ze het moeilijk vinden om taken waaraan ze zijn begonnen, af te maken.

De leerlingen van het Dockinga College hebben volgens hun docenten vooral behoefte aan begeleiding bij het construct autonoom (zijn). 31% van de docenten geeft aan het helemaal oneens te zijn met de stelling 'mijn hoogbegaafde leerling kan zelfstandig werken zonder daar veel begeleiding van mijn als docent bij nodig te hebben'. Ook geeft 31% aan dat hun leerling soms heel ver weg in zijn/haar gedachten is.

4.4. Welke basishouding van de docenten/begeleiders is belangrijk in de begeleiding van deze leerlingen?

Gezien het onderzoek onder hoogbegaafde leerlingen, is er een aantal punten dat voor deze leerlingen belangrijk zijn in de basishouding van docenten/begeleiders.

Eén leerling geeft aan het helemaal eens te zijn met de stelling 'wanneer ik iets makkelijk vind, ga ik mij snel vervelen'. De andere leerling geeft aan het hier een beetje mee eens te zijn. Uit ander onderzoek blijkt dat een kind met hoogbegaafdheid zich gelukkig voelt als hij redelijk kan vinden met medeleerlingen en docenten en wanneer de leerling op zijn eigen niveau kan werken.

Beide leerlingen geven aan dat ze hun schoolwerk kunnen maken zonder daar veel begeleiding van een docent voor nodig te hebben. De hoogbegaafde leerling heeft nauwelijks tot geen herhaling om iets te begrijpen. Maak voor de leerling wel duidelijk wanneer hij alvast kan doorwerken en wanneer hij moet opletten tijdens de uitleg. Wanneer een hoogbegaafde leerling verrijkingsmateriaal krijgt, heeft deze net zo veel uitleg nodig als een gemiddeld intelligent kind bij het reguliere werk.

Beide leerlingen geven aan het helemaal eens te zijn met de stelling 'ik kan soms heel lang nadenken over mijn eigen gedachten'. Hoogbegaafde leerlingen kunnen creatieve oplossingen voor problemen bedenken, maar kunnen door hun creatieve denkkronkels ook worden weggeleid van de eigenlijke vraag die gesteld werd. Door het doordenken over situaties, het leggen van allerlei linken en het vrij associëren dat kan ontstaan, vinden deze leerlingen het vaak moeilijk een specifiek antwoord geven op een vraag. Beide leerlingen geven aan dat ze zichzelf als chaotisch zouden omschrijven. Ook dit

komt door hun creatieve denkkronkels. Het kan helpen als de docent ze even helpt om alles op een rijtje te zetten.

Beide leerlingen geven aan soms het idee te hebben dat ze anders zijn dan klasgenoten. De hoogbegaafde leerling voelt zich vaak 'anders' dan anderen, maar weten vaak niet precies waar dit aan ligt. Houd er rekening mee dat het kind zich best me eenzaam kan voelen. Eén leerling geeft ook aan zich wel eens eenzaam te voelen op school.

Beide leerlingen geven aan dat zij altijd proberen hun zin te krijgen. Voor leraren kan dit soms lastig zijn. Laat de leerling in zijn waarde en accepteer dat de leerling over sommige dingen meer weet dan jij. Doorvragen kan ook helpen, er kan een andere redenatie achter de mening van het kind zitten dan de docent denkt. Hoogbegaafde leerlingen vragen weleens kritisch autoriteit van docenten. Als docent is het goed te accepteren dat je eerst het respect van het kind zult moeten winnen voordat hij zonder discussie doet wat je van hem vraagt.

De twee leerlingen zouden zichzelf ook als perfectionistisch omschrijven. In sommige opzichten kan dit heel handig zijn. In andere opzichten niet, bijvoorbeeld een toets zijn ze zo perfectionistisch dat ze precies willen achterhalen wat er met de vraag bedoeld wordt. Ook willen ze dan vaak hun antwoord zo nauwkeurig mogelijk formuleren. Hierdoor kunnen ze in tijdnood komen. Als docent kun je de leerling helpen door duidelijk te maken wat er precies van de leerling verwacht wordt. Daarnaast kun je ervoor zorgen dat je specifieke toetsvragen stelt. Dit zijn vragen die maar op één manier kunnen worden geïnterpreteerd.

Tot slot geven beide leerlingen aan dat ze het moeilijk vinden om taken af te maken waaraan ze zijn begonnen. Als docent kun je de leerling helpen met het plannen van deze taken. Ook het vergroten van de intrinsieke motivatie van de leerling, helpt om de taken af te maken (van der Spek, 2019).

4.5. Welke methoden zijn tot nu toe effectief gebleken voor hoogbegaafdheid?

Met behulp van literatuuronderzoek is gekomen tot een aantal methodes die mogelijk bruikbaar zijn voor de begeleiding van hoogbegaafde leerlingen van het Dockinga College. Er is een aantal methodes dat kan worden ingezet bij hoogbegaafdheid in het bijzonder, maar van deze methodes is niet bekend of ze bewezen effectief zijn. Uit literatuuronderzoek blijkt dat er (nog) niet veel methodes zijn, die effectief zijn gebleken voor hoogbegaafde leerlingen tussen de 12 & 18 jaar. Daarom is ervoor gekozen om een aantal methodes/interventiemodellen speciaal voor hoogbegaafdheid te noemen. Daarnaast zullen er per construct van de vragenlijst een aantal methodes worden gegeven. Dit zijn algemene methodes, wat betekent dat ze niet speciaal ontwikkeld zijn voor leerlingen met hoogbegaafdheid. Ze kunnen dus bij meerdere leerlingen ingezet worden.

4.5.1. Het interventiemodel: de drie V's

Het Landelijk Informatiecentrum Hoogbegaafdheid hanteert als begeleidingsmodel: het interventiemodel "de drie V's" van Hooft en van der Zwan (LICH, 2019).

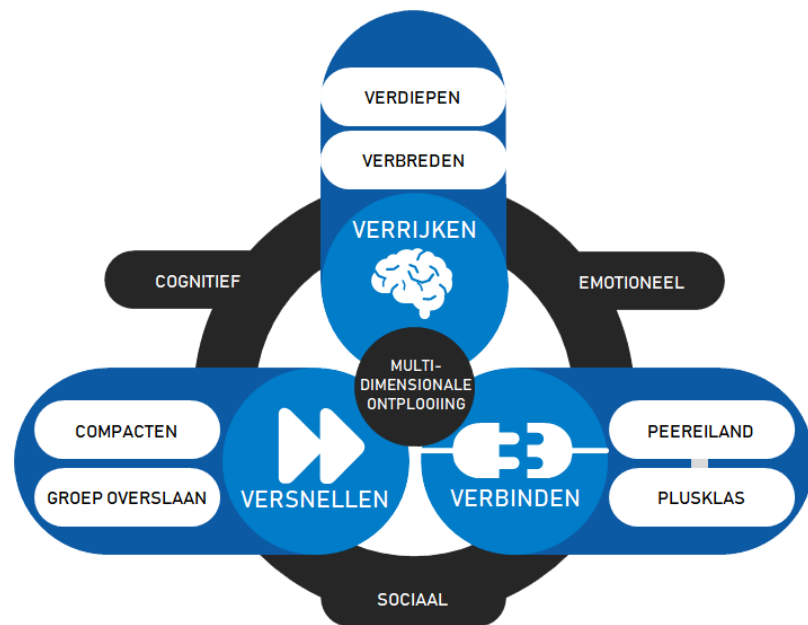
De drie V's staan voor Verrijken, Versnellen en Verbinden. Het interventiemodel beschrijft dat hoogbegaafden het best presteren en het minste risico hebben tot het ontwikkelen van sociaal-emotionele problemen wanneer deze drie interventies worden ingezet in het onderwijs.

Voor het verrijken van schoolwerk, is veel materiaal beschikbaar. Met dit materiaal kan de docent de leerstof verdiepen en verbreden. Ook kan er gekozen worden om de hoogbegaafde leerling versneld het schoolwerk te laten doen. Dit kan op een aantal manieren. De eerste manier is door de leerling

een klas te laten overslaan. Hiermee kan schoolwerk wat te gemakkelijk voor de leerling is, worden overgeslagen. Ook blijkt dat leerlingen die 1 of 2 jaar hebben versneld het op sociaal-emotioneel gebied vaak even goed of zelfs beter doen dan kinderen die niet versneld zijn. Bij versnellen moet goed gekeken worden of de sociaal-emotionele ontwikkeling van de leerling past bij de ontwikkeling van de leerlingen in zijn nieuwe klas. Anders kan dit ertoe leiden dat de hoogbegaafde leerling er niet echt bij hoort in de klas. Versnellen gaat in veel situaties samen met indikken of compacten. Dat betekent dat leerlingen versneld door de reguliere stof gaan en de gewonnen tijd gevuld wordt met extra stof.

Er moet zeker worden gekozen voor versnellen wanneer de hoogbegaafde leerling een jaar of meer vooruit is op zijn klasgenoten qua schoolprestaties en wanneer hij op sociaal-emotioneel gebied bovengemiddeld of hoger scoort in vergelijking met klasgenoten. Er moet niet worden gekozen voor versnellen wanneer de hoogbegaafde leerling een grote sociaal-emotionele achterstand heeft. Of wanneer er een groot niveauverschil is in de prestaties.

Het is voor een hoogbegaafde leerling belangrijk om ook contact te hebben met ontwikkelingsgelijken. De V van Verbinden kan gerealiseerd worden door een hoogbegaafde leerling eens per week te laten deelnemen in een plusklas. In een plusklas wordt gewerkt aan voldoende uitdaging in interessante onderwerpen. Hierdoor blijft de leerling gemotiveerd voor het schoolgaan en schoolwerk. Een school kan zelf een plusklas organiseren, maar vaak zijn er ook plusklassen met leerlingen van meerdere scholen uit de omgeving (van der Spek, 2019).

Figuur 4. Het interventiemodel: de drie V's.

4.5.2. Wat is jouw denkprofiel?

Volgens professor Sternberg denken mensen op verschillende manieren. Je kunt hierbij het voorkeur hebben voor analytisch, praktisch of creatief denken. Voor een hoogbegaafde leerling is het belangrijk om te weten welke manier van denken het meest bij hem pakt. Hiermee kan dan in verschillende situaties een voordeel worden gedaan.

Om succesvol te zijn, heb je analytisch, creatief en praktisch denken allemaal nodig. Deze denkvaardigheden vullen elkaar aan. Wanneer een hoogbegaafde leerling inzichtelijk heeft welke denk voorkeur hij heeft, kunnen hier verschillende dingen mee gedaan worden. Je kunt bijvoorbeeld de sterke kant meer oefenen om nog sterker te worden. Maar het kan ook goed zijn om de andere vaardigheden te trainen. Door uit te zoeken welke manier van denken een hoogbegaafde leerling heeft, kan er met een begeleider worden gekeken naar wat de leerling nog meer nodig heeft. Hierop kan de begeleiding gericht worden (SLO, 2013).

4.5.3. Doelen en Vaardigheden voor Ontwikkeling

Om tegemoet te komen aan de onderwijsbehoeften en interesses van (hoogbegaafde) leerlingen, is een kader ontwikkeld met (denk)vaardigheden. Bij dit 'kader voor ontwikkeling' (SLO, 2013) is een overzicht van 'Doelen en Vaardigheden voor Ontwikkeling' geformuleerd dat als hulpmiddel dient om doelen te stellen met leerlingen.

Door de vaardigheden, die een hoogbegaafde leerling wil leren, in kaart te brengen, wordt duidelijk op welke onderdelen begeleiding plaats zal moeten vinden.

4.5.4. Overige methodes

Omdat er niet veel methodes speciaal voor hoogbegaafde leerlingen zijn ontwikkeld, is ervoor gekozen om per construct van de vragenlijst te kijken welke effectief bewezen methode kan worden ingezet om de vaardigheden van dat construct aan te leren.

4.5.4.1. Hoogintelligent (denken)

Bij hoogintelligent (denken) gaat het vooral over het kunnen doorzien van complexe situaties, snel dingen met elkaar kunnen associëren. Het snel kunnen vinden van oplossingen en kunnen schakelen tussen situaties. Maar het gaat ook over verveling die ontstaat bij te weinig uitdaging.

Voor het werken aan het ontwikkelen van vaardigheden voor de executieve functies, is iets waarbij hoogbegaafde leerlingen hier begeleiding nodig zouden kunnen hebben. Methodes die kunnen ondersteunen bij deze problemen zijn:

- **Cogmed Werkgeheugentraining via Nederlands Jeugdinstituut (2020)**
Cogmed is een onlinetraining voor kinderen, van 7 tot 18 jaar, met werkgeheugenproblemen. De training is gericht op het verbeteren van de concentratie en aandacht. De training kan binnen de school worden gevolgd onder begeleiding van een docent of begeleider. Met de training kan gewerkt worden aan doelen van de leerling

4.5.4.2. Autonoom (zijn)

Autonoom (zijn) gaat vooral over het kunnen werken op een onafhankelijke manier. Voor leerlingen betekent dit dat ze met opdrachten bezig kunnen zonder afhankelijk te zijn van een docent. Maar ook het sterk op kunnen gaan in hun eigen gedachten en theorieën hoort bij autonoom zijn. Hoogbegaafde leerlingen hebben een sterke gerichtheid op de inhoud. Sommige leerlingen vinden het moeilijk om aansluiting te vinden bij klasgenoten (en docenten). Vanwege de manier van communiceren, kunnen er communicatieproblemen optreden tussen leeftijdsgenoten, maar ook met docenten. Hierdoor kunnen conflicten ontstaan.

Belangrijke punten uit dit kenmerk zijn dus zelfstandig werken, aansluiting vinden bij anderen en communicatie met anderen. Methodes die kunnen ondersteunen bij deze problemen zijn:

- **De Drie V's via Landelijk informatie centrum hoogbegaafdheid (2019)**
De autonomie van een hoogbegaafde leerling kan worden vergroot door middel van het interventiemodel: de drie V's van Hooft en van der Zwan (z.d.), wat eerder genoemd is. Door hoogbegaafde leerlingen les te geven op hun eigen niveau zal de autonomie vergroot worden. Ook zullen hoogbegaafde leerlingen meer aansluiting vinden bij andere leerlingen die op hetzelfde ontwikkelingsniveau zitten. Het is dus belangrijk om te kijken of een hoogbegaafde leerling daadwerkelijk op de goede plek binnen de school zit.

4.5.4.3. Hoogsensitief (waarnemen)

Het verwerken van zintuiglijke en informatie prikkels zijn de grootste kenmerken van hoogsensitief (waarnemen) bij hoogbegaafde leerlingen. Door deze prikkels kunnen de leerlingen somber en lastig gedrag vertonen. Hierbij ontstaan irritaties en soms zelfs uitbarstingen.

Begeleiding bij hoogsensitiviteit en prikkelverwerking zou goed kunnen aansluiten bij dit kenmerk. Een interventie die zou kunnen ondersteunen bij dit probleem is:

- **Het HSP-spel via Gavemensen (2019)**

Het doel van dit spel is samen met de hoogbegaafde leerling ontdekken welk element verder ontwikkeld kan worden. De elementen zijn zelfzorg, zelfcompassie en zelfkennis. Het spel is gebaseerd op onderzoek van Elaine Aron (1997), die in 1997 het begrip sensory processing sensitivity introduceerde. De kaarten bevatten allerlei stellingen die wel of juist niet bij de leerling passen. Aan de hand van deze kaarten kan worden gekeken naar belangrijke elementen waarbij de leerling mogelijke begeleiding nodig heeft. Let op! Dit kaartspel is niet effectief bewezen!

4.5.4.4. *Rijkgeschakeerd gevoelsleven (voelen)*

Kenmerken van rijk geschakeerd gevoelsleven (voelen) zijn vooral het intens voelen en daarin helemaal op kunnen gaan. Vaak voelen de hoogbegaafde leerlingen sterk mee met andere leerlingen. Ze zijn bijvoorbeeld heel zorgzaam. Aan de andere kant kunnen ze zich soms heel eenzaam voelen. Dit kan omdat ze soms moeite hebben met het aangaan van (intieme) relaties. Van de hoogbegaafde leerlingen kan worden verwacht dat ze intellectuele prestaties leveren. Doordat hoogbegaafde leerlingen door andere kinderen soms als anders gezien worden, zijn ze vaak het doelwit van pesterijen.

Vooraf het omgaan met emoties is iets waar hier begeleiding op zou kunnen worden gezet. Dit is dan vooral gericht op de sociaal-emotionele ontwikkeling van de leerling. Methodes die kunnen ondersteunen bij deze problemen zijn:

- **Levensvaardigheden via Nederlands Jeugdinstituut (2020)**

Levensvaardigheden richt zich op sociaal emotioneel leren en hoopt zo de psychosociale emotionele gezondheid van jongeren te bevorderen en psychosociale emotionele problemen te voorkomen. Levensvaardigheden is bedoeld voor alle leerlingen tweede en derde leerjaar (13 tot en met 17 jaar) in alle typen voortgezet onderwijs (vmbo, havo en vwo). Scholen kiezen voor de interventie wanneer zij pro-sociaal gedrag willen bevorderen en probleemgedrag van hun leerlingen willen voorkomen of verminderen, zowel externaliserende problematiek (zoals middelengebruik, wangedrag in de klas, pesten) als internaliserende problematiek (zoals negatief zelfbeeld, suïcidale gedachten). Hoewel het programma in principe ook geschikt is voor eerstejaars of bovenbouw, wordt dit niet aangeraden. Brugklassers krijgen in het eerste jaar al veel op hun bord, in de hogere klassen is het wellicht erg druk naast voorbereiding op examens. Bovendien profiteert de school dan minder lang van het gesorteerde effect van het programma.

Het algemene doel van Levensvaardigheden is het aanleren en/of vergroten aanleren van vijf sociale- en emotionele kerncompetenties die jongeren in staat stellen om effectief om te gaan met de sociale en morele eisen en uitdagingen in het leven van alledag; om gevoelens van spanning in moeilijke situaties te verminderen en een positieve manier van denken aan te leren. De vijf kerncompetenties waaraan gewerkt zal worden zijn:

- Zelfbewustzijn
- Zelfmanagement
- Sociaal bewustzijn
- Rationele vaardigheden
- Verantwoorde keuzes maken

Het programma bestaat uit 16 lessen en 1 facultatieve les van 50 minuten zijn er drie vervolgmodes. De lessen worden verspreid over een schooljaar gegeven.

4.5.4.5. *Gedreven & nieuwsgierig (willen)*

Hoogbegaafde leerlingen hebben vaak grote ideaalbeelden. Met hun ideeën willen ze een zinvolle bijdrage leveren. Hierin zijn ze vaak heel gedreven en nieuwsgierig. Sommige hoogbegaafde leerlingen kunnen drammerig overkomen in het realiseren van hun ideaalbeelden. Ze kunnen dan eigenwijs overkomen op andere mensen. In hun gedrevenheid kunnen sommige leerlingen heel erg perfectionistisch en overkritisch op zichzelf zijn. Dit kan zorgen voor (tekenen van) faalangst.

Begeleiding bij dit kenmerk kan worden gegeven op het gebied van perfectionisme en het overkritisch zijn. Ook begeleiding bij faalangst kan hier van toepassing zijn. Een methode die kan ondersteunen bij deze problemen is:

- **Eerste hulp bij faalangst (Lahr & Rijkee, 2017)**

Eerste hulp bij faalangst is een faalangsttraining voor jongeren van 10 tot 18 jaar. Met dit boek kan een therapeut zelfstandig aan de slag met een individuele en groepsbehandeling van kinderen met faalangst in de leeftijd van 10 tot 18 jaar.

Eerste hulp bij faalangst bestaat uit een handleiding en een werkboek. Het werkboek bevat een gestructureerde opbouw met diverse oefeningen die toepasbaar zijn in de leefwereld van kinderen. De methode is in te zetten bij alle vormen van faalangst, zoals cognitieve, sociale en motorische faalangst. In 7 bijeenkomsten van een uur leren de kinderen hun faalangst onder controle te krijgen. Ouders krijgen tips over hoe ze de begeleiding thuis constructief kunnen oppakken.

4.5.4.6. *Scheppingsgericht (doen)*

Een hoogbegaafde leerling kan vaak snel en veel creëren. Ze zijn goed in probleemoplossing en hebben oog voor mooie innovaties. Opvallend hierin zijn vaak bijzondere hobby's die hoogbegaafden hebben. Doordat ze vaak met veel en mooie ideeën komen, kunnen anderen hierop jaloers reageren. Doordat een hoogbegaafde leerling in zijn hoofd vaak veel creatieve dingen tegelijk doet, kunnen ze chaotisch gedrag laten zien. Hierbij ontstaat vaak een gebrek aan discipline bij het afmaken van taken.

De executieve functies die passen bij chaotisch gedrag (plannen & organiseren) en discipline (motivatie & concentratie) zouden kunnen werken in de begeleiding bij dit kenmerk van hoogbegaafdheid. Een methode die zou kunnen ondersteunen bij deze problemen is:

- **Zelf Plannen via Boyer (2017)**

Zelf Plannen is gericht op jongeren met ADHD met executieve functieproblemen, die op het voortgezet onderwijs zitten en door deze executieve functieproblemen problemen ervaren in de klas of met het maken van huiswerk en andere taken. Het doel van Zelf Plannen is dat de executieve functie problemen van jongeren met ADHD zodanig verminderen dat zij geen beperking vormen op de middelbare school. Zelf Plannen is een individuele cognitieve gedragstherapie en bestaat uit negen sessies voor de jongere, drie voor de ouders en een boostersessie.

Er wordt aandacht besteed aan psycho-educatie, cognitieve herstructurering, terugvalpreventie en het aanleren van nieuwe vaardigheden om de executieve functies te ontlasten en te gebruiken: iedere sessie wordt een nieuwe strategie geoefend om te leren plannen en organiseren. Door middel van motiverende gespreksvoering wordt de motivatie voor gedragsverandering en voor het voltooien van behandeling verhoogd. Er wordt gewerkt

aan de hand van een werkboek en iedere sessie staat beschreven in de therapeutenhandleiding.

Let op! Deze methode is officieel ontwikkeld voor leerlingen met ADHD. Maar hoogbegaafde leerlingen laten vaak zien dat ze veel creatieve denkkronkels hebben. Dit komt redelijk overeen met de drukke/chaotische denkwijze van jongeren met ADHD. Vandaar dat er is gekozen om toch deze methode aan te bevelen. De methode zal moeten worden aangepast op het hoogbegaafde kind en enkele oefeningen zullen misschien geschrapt of aangepast moeten worden.

Hoofdstuk 5. Conclusie

Om tot een eindconclusie te komen, worden eerst de conclusies van alle deelvragen gedeeld en gekoppeld aan de beschikbare relevante literatuur. Uit deze conclusies wordt de eindconclusie geformuleerd. De eindconclusie geeft een antwoord op de hoofdvraag:

“Welke effectief bewezen methodiek, methode en/of interventie zou DC+ kunnen gebruiken om leerlingen van havo/vwo met hoogbegaafdheid, op een effectieve manier te ondersteunen in de onderwijssituatie?”

5.1. Waar hebben havo/vwo leerlingen met hoogbegaafdheid van het Dockinga College behoefte aan?

De leerlingen van het Dockinga College hebben volgens de resultaten van het onderzoek vooral behoefte aan begeleiding bij het constructief scheppingsgericht (doen). Beide leerlingen geven aan dat ze zichzelf als chaotisch zouden omschrijven. Ook geven ze beide aan dat ze het moeilijk vinden om taken waaraan ze zijn begonnen, af te maken.

Deze informatie is niet onbekend bij mensen met hoogbegaafdheid. Veel hoogbegaafde mensen hebben een creatieve denkwijze. Vanwege het doordenken over situaties, het leggen van allerlei linken en het vrij associëren dat kan ontstaan, vinden deze kinderen het vaak moeilijk een specifiek antwoord te geven op bijvoorbeeld een toetsvraag. Ze kunnen creatieve oplossingen voor problemen bedenken, maar kunnen door hun creatieve denkkronkels ook worden weggeleid van de eigenlijke vraag die werd gesteld (van der Spek, 2019). Ze denken vaak divergent (uiteenlopend) en kunnen dus meerdere mogelijke antwoorden bedenken. Dit werkt niet alleen zo bij toetsvragen maar bijvoorbeeld ook bij het opruimen van hun kamer thuis. Hoogbegaafden zijn extra kritisch op hun eigen prestaties. Volgens Mensa (2017) lijden hoogbegaafden in werkelijkheid aan een minderwaardigheidscomplex. Uit onderzoek van Silverman (1986) blijkt hoe hoger het IQ, hoe kritischer mensen zijn over hun eigen talenten, en hoe meer ze deze onderschatten.

De leerling zal hulp nodig hebben bij het plannen van zijn huiswerk. Door de puberteit en de toename van de hoeveelheid huiswerk, kan het moeilijk zijn om in te zien hoeveel tijd iets zal kosten en hoe het werk over verschillende dagen kan worden verdeeld. In 2012 heeft Veenman onderzoek gedaan naar metacognitie. Het gaat om de vaardigheid van de leerling om het eigen leergedrag te organiseren, sturen en controleren. Hierbij spelen verschillende vaardigheden een rol, zoals voorspellen, een planning maken, monitoren, evalueren en reflecteren op het eigen leergedrag. Hoogbegaafde leerlingen leren deze vaardigheden niet uit zichzelf aan, hierbij hebben ze begeleiding nodig van hun docenten.

Door de leerlingen werd er ook aangegeven dat ze het moeilijk vinden om taken, waaraan ze zijn begonnen, af te maken. Ook dit heeft te maken met hun creatieve manier van denken en het gebrek aan metacognitieve vaardigheden (Veenman, 2012). De leerlingen denken vooruit, weer terug en weer vooruit, hierdoor zijn ze niet meer met de originele taak bezig. Dit maakt het steeds lastiger om deze taak af te maken. Het niet afmaken van een taak kan ook duiden op een gebrek aan intrinsieke motivatie. Volgens de zelfdeterminatietheorie van Deci & Ryan (2000) kan de intrinsieke motivatie van leerlingen vergroot worden door in te spelen op de drie basisbehoeften: autonomie, competentie en relatie. Wanneer deze basisbehoeften zijn vervuld, zal de leerling meer motivatie hebben om leeractiviteiten uit te voeren.

5.2. Waar hebben havo/vwo leerlingen van het Dockinga College volgens hun docenten behoefte aan?

Volgens de docenten van het Dockinga College, hebben leerlingen met hoogbegaafdheid de meeste behoefte aan begeleiding bij het construct autonoom (zijn). Docenten geven aan dat de hoogbegaafde leerlingen niet allemaal zelfstandig aan het werk kunnen, zonder begeleiding van hun als docent. Dit is anders dan in de literatuur wordt aangegeven. Uit onderzoeken blijkt namelijk dat autonomie staat voor zelfbepaling (Deci & Ryan, 200). Dit betekent dat een leerling het gevoel heeft dat hij zelf de handelingen kiest. Een hoogbegaafde leerling heeft over het algemeen veel behoefte aan autonomie. Hierdoor wordt de intrinsieke motivatie bevorderd. Vaak hebben hoogbegaafde leerlingen nauwelijks tot geen herhaling nodig hebben om iets nieuws te leren en begrijpen. Voor de leerling moet het volgens van der Spek (2019) duidelijk zijn wanneer hij mag doorwerken aan een taak en wanneer hij moet opletten voor de uitleg. Om deze autonomie te belichten, kunnen de leerling en docent een gesprek voeren waarin de doelen voor een periode worden gesteld. Dit geeft de leerling een groter gevoel van autonomie (Brent, Raaijmakers & Somers, 2018).

De motivatie van hoogbegaafde leerlingen kan alleen worden bevorderd wanneer naast het vergroten van de autonomie, ook de competentie en relatie goed zijn. Dit betekent dat wanneer een leerling geen goede relatie heeft met een leerkracht, hij ook niet gemotiveerd is om opdrachten voor deze docent uit te voeren. Hetzelfde geldt voor de basisbehoefte competentie. Vygotsky (1978) stelt dat de leerkracht bij de zone van naaste ontwikkeling moet aansluiten. De zone van naaste ontwikkeling is het aanspreken van het kind op een niveau dat net buiten het bereik is van wat een kind op eigen kracht kan.

Door de zogenoemde 'creatieve denkkronkels' kan een leerling met hoogbegaafdheid ver weg in gedachten zijn. Dit komt omdat de leerling alles een aantal keer overdenkt. Het overbrengen van informatie op papier of aan klasgenoten kan hierdoor moeilijk zijn. Voor de hoogbegaafde leerling kan iets heel logisch klinken maar voor een docent of andere leerling kan dit onmogelijk te begrijpen zijn (van der Spek, 2019). Dit kan er ook voor zorgen dat er communicatieproblemen ontstaan. De andere leerlingen begrijpen niet wat de hoogbegaafde leerling bedoeld. In het ergste geval kan dit ervoor zorgen dat er conflicten tussen de leerlingen ontstaan.

5.3. Aan welke voorwaarden moet een methode voldoen om binnen het Dockinga College te passen?

Om binnen het Dockinga College te passen, moet een methode voldoen aan de door de opdrachtgever gesteld randvoorwaarden. De methode moet aansluiten bij de doelgroep havo/vwo leerlingen met een leeftijd tussen de 12 en 18 jaar. De methode moet aansluiten bij leerlingen met een hoge intelligentie en/of hoge leerresultaten. Dit worden binnen de school hoogbegaafde leerlingen genoemd. Ook wil de opdrachtgever werken met een effectief bewezen methode. Volgens het Nederlands Jeugdinstituut (2021), welke een databank met effectieve interventies beheert, is een methode effectief bewezen wanneer er een effectonderzoek is gedaan naar de interventie. Er zijn drie niveaus van effectiviteit (NJI, 2021):

- Eerste aanwijzingen voor effectiviteit - De effectiviteit is aangetoond met een voor- en nameting. Er zijn twee studies beschikbaar, waarvan er minimaal één is uitgevoerd in Nederland.
- Goede aanwijzingen voor effectiviteit - De effectiviteit is aangetoond met twee studies met redelijke bewijskracht, bijvoorbeeld quasi-experimenteel onderzoek zonder follow-up.

Minstens een van die studies is uitgevoerd in Nederland. Voor erkenning op dit niveau volstaat ook één Nederlands onderzoek met sterke bewijskracht, zoals een gerandomiseerd onderzoek met een controlegroep en zes maanden follow-up.

- Sterke aanwijzingen voor effectiviteit - De effectiviteit is aangetoond met twee studies met sterke bewijskracht, bijvoorbeeld gerandomiseerd onderzoek met een controlegroep en zes maanden follow-up. Minstens een van die studies is uitgevoerd in Nederland.

Uit het onderzoek, onder docenten en leerlingen, blijkt dat er volgens hun het meeste behoefte is aan begeleiding bij de onderwerpen autonomie (zijn) en scheppingsgerichtheid (doen). De docenten geven aan dat ze merken dat de leerlingen met hoogbegaafdheid behoefte hebben aan begeleiding bij autonomie. De leerlingen geven aan dat ze graag begeleiding ontvangen bij het volbrengen van taken (scheppingsgericht).

Opvallend is dat de leerlingen autonomie als één van de laatste behoeften benoemen terwijl dit door de docenten als belangrijkste behoefte wordt aangeduid. Hoogbegaafde leerlingen hebben in het algemeen een grote behoefte aan autonomie. De leerlingen in het onderzoek geven aan dat ze veel autonomie ervaren. Er zit dus een verschil in de ideeën over autonomie, tussen de leerlingen en de docenten. Dit verschil is niet onbekend als er wordt gekeken naar andere onderzoeken. Hieruit blijkt namelijk dat er vaak verschillen zijn in de ideeën over autonomie. Het kan helpen om dit te belichten en af te stemmen in een gesprek tussen docent en leerling (Brent, Raaijmakers & Somers, 2018).

Voor de hoogbegaafde leerlingen is het belangrijk dat de begeleiding vooral gericht is op het afmaken van taken waaraan ze zijn begonnen. Ook begeleiding bij het structureren/organiseren is belangrijk. Nu geven beide leerlingen namelijk aan dat ze zichzelf als chaotisch zouden omschrijven. Deze begeleiding zou moeten passen binnen het aanleren van metacognitieve vaardigheden of executieve functies (Veenman, 2012).

5.4. Welke basishouding van de docenten/begeleiders is belangrijk in de begeleiding van deze leerlingen?

Uit het onderzoek blijkt dat hoogbegaafde leerlingen zich gelukkig voelen wanneer deze het redelijk kan vinden met medeleerlingen en docenten (van der Spek, 2019). Maar ook wanneer de leerling op zijn eigen niveau kan werken. Als docent is het dus goed om het niveau van de leerling niet te onderschatten. Wanneer een docent een leerling verrijksstof geeft, is het belangrijk om te weten dat een hoogbegaafde leerling net zo veel uitleg bij de verrijksstof nodig heeft, als een gewone leerling bij het reguliere werk. Dit wordt ook beaamd door Deci en Ryan (2000), welke onderzoek deden naar de basisbehoeften van een mens, namelijk autonomie, competentie en relatie. Hieruit blijkt dat het voor mensen belangrijk is om aansluiting te vinden bij andere mensen (relatie). Ook de competentie van een leerling moet niet onderschat worden; wanneer een taak te gemakkelijk is, zal de motivatie voor deze taak verminderen. Vygotsky (1978) stelt dat de leerkracht bij de zone van naaste ontwikkeling moet aansluiten. De zone van naaste ontwikkeling is het aanspreken van het kind op een niveau dat net buiten het bereik is van wat een kind op eigen kracht kan. Het is belangrijk om als docent continu te kijken naar en aan te sluiten bij de behoeften van de hoogbegaafde leerling.

Het vergroten van de intrinsieke motivatie van hoogbegaafde leerlingen kan helpen om ze taken, waaraan ze zijn begonnen, af te maken. Volgens de zelfdeterminatie theorie van Deci & Ryan (2000) wordt de intrinsieke motivatie vergroot wanneer een leerling autonomie, competentie en verbondenheid ervaart, zoals hierboven beschreven.

Hoogbegaafde leerlingen hebben snel 'last' van creatieve denkkronkels. Hierdoor kunnen ze vragen en antwoorden lang en vaak overdenken, voor ze tot het daadwerkelijke antwoord komen. Ook kunnen ze lang in gedachten blijven hangen. Als docent kun je de leerling helpen door de vragen voldoende specifiek te stellen (van der Spek, 2019). Dit helpt ook bij hoogbegaafde leerlingen die zeer perfectionistisch en te kritisch zijn. Specifieke vragen stellen kan de leerling helpen. Dit zijn vragen die maar op één manier kunnen worden geïnterpreteerd.

Daarnaast is het volgens van der Spek (2019) belangrijk om de creatieve ideeën te erkennen en niet te onderdrukken. Bij een toets zou bijvoorbeeld de volgende opmerking kunnen worden geplaatst: "interessante analyse, maar heb je nu ook de vraag beantwoord?". Zo leer je de leerling na te denken over het daadwerkelijke antwoord. In 2014 deden Haenen & Mol Lous onderzoek naar vaardigheden die een docent van een hoogbegaafde leerling nodig heeft. Hieruit bleek dat het belangrijk is om de leerlingen goed te begeleiden. Deze begeleiding kan bestaan uit het inspireren en motiveren om het beste in zichzelf naar boven te halen en een positief zelfbeeld te krijgen en houden. Hierbij is het belangrijk dat de leerlingen leren dat iets soms gewoon 'moet' en dat fouten maken mag en niet verkeerd is.

Het is belangrijk om als docent te weten dat een hoogbegaafde leerling regelmatig het idee heeft dat hij anders is dan andere leerlingen. Houdt er rekening mee dat de leerling zich hierdoor ook eenzaam kan voelen. Ook andere leerlingen kunnen de hoogbegaafde leerling als 'anders' beschouwen. Uit onderzoek van Keuchenius (2010) blijkt dat het voor hoogbegaafde leerlingen belangrijk is om contact te hebben met ontwikkelingsgelijken. Deze ontwikkelingsgelijken hebben ook een hoog niveau en hierdoor kunnen de leerlingen zich aan elkaar optrekken. Ook herkennen de kinderen elkaars problemen en kunnen ze hier eerder begrip voor opbrengen dan leerlingen die niet hoogbegaafd zijn. Om dat er vaak een gevoel van 'anders' is maakt dit de leerlingen een logisch slachtoffer voor pesters. De meeste hoogbegaafde leerlingen zijn sociaal vaardig genoeg om dit zelf op te lossen. Anderen hebben hierbij wat hulp nodig van docenten.

5.5. Welke methoden zijn tot nu toe effectief gebleken voor hoogbegaafdheid?

Uit de resultaten van de vragenlijst blijkt dat er twee aspecten zijn waarop de begeleiding plaats moet vinden. Aan de ene kant zal er volgens de docenten moeten worden gestuurd op autonomie (zijn). Aan de andere kant geven de hoogbegaafde leerlingen aan dat ze begeleiding nodig hebben bij het doen van taken, ofwel het scheppingsgericht (doen).

De autonomie van een hoogbegaafde leerling kan worden vergroot door middel van het interventiemodel: de drie V's van Hooft en van der Zwan (LICH, 2019). Door hoogbegaafde leerlingen les te geven op hun eigen niveau zal de autonomie vergroot worden. Ook zullen hoogbegaafde leerlingen meer aansluiting vinden bij andere leerlingen die op hetzelfde ontwikkelingsniveau zitten. Het is dus belangrijk om te kijken of een hoogbegaafde leerling daadwerkelijk op de goede plek binnen de school zit. Dit is ook wat het onderzoek van Deci en Ryan (2000) aangeeft. Een mens heeft drie basisbehoeften die zorgen voor motivatie; autonomie, competentie en relatie. Wanneer deze basisbehoeften aanwezig zijn zal de motivatie voor een taak of opdracht worden vergroot. Het is dus belangrijk om aan te sluiten bij deze behoeften.

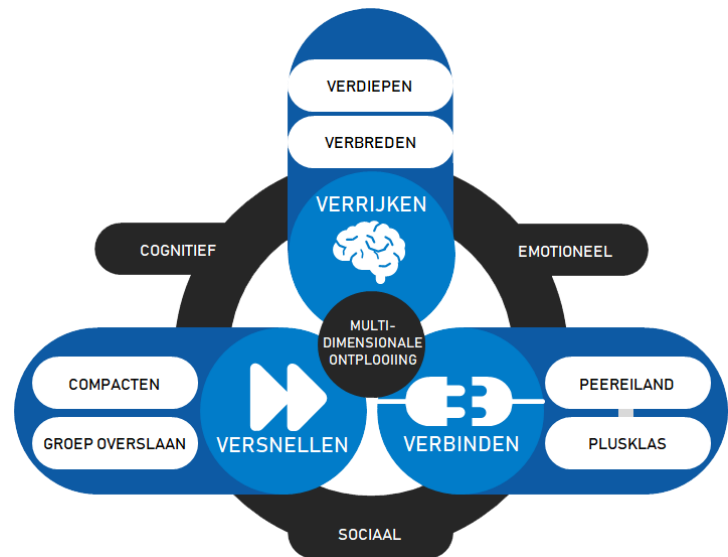
De drie V's staan voor Verrijken, Versnellen en Verbinden. Het interventiemodel beschrijft dat hoogbegaafden het best presteren en het minste risico hebben tot het ontwikkelen van sociaal-emotionele problemen wanneer deze drie interventies worden ingezet in het onderwijs.

Met het verrijken van de stof, wordt er niet meer stof aangeboden, maar anders. Het doel van verrijken is het tegengaan van demotivatie en verveling bij leerlingen. Hiermee wordt tegemoet gekomen aan de onderwijsbehoeften van deze leerlingen (Molen, 2005). Versnelling is het verkorten van de tijd dat de leerling normaal gesproken op een school zit. Hierdoor kan de motivatie worden vergroot. Versnellen kan worden gedaan door een klas over te slaan of door de stof te compacten. Compacting houdt in dat docenten de leerstof indikken door het overbodige weg te laten. Met overbodig wordt leerstof bedoeld die hoogbegaafde kinderen al beheersen (Molen, 2005). Tot slot blijkt uit onderzoek van Keuchenijs (2010) dat verbinden een belangrijke factor is in de onderwijsbehoefte van een hoogbegaafde leerling. Dit betekent het aan kunnen sluiten bij ontwikkelingsgelijken.

Dit model is eigenlijk de basis van de hele schoolcarrière van een hoogbegaafde leerling. In eerste instantie zal de school met alle betrokkenen moeten bekijken of de problemen van de hoogbegaafde leerling kunnen worden opgelost door stof te versnellen, te verrijken of door te verbinden met ontwikkelingsgelijken.

Een hoogbegaafde leerling kan vaak snel en veel creëren. Ze zijn goed in probleemoplossing en hebben oog voor mooie innovaties. Opvallend hierin zijn vaak bijzondere hobby's die hoogbegaafden hebben. Doordat ze vaak met veel en mooie ideeën komen, kunnen anderen hierop jaloers reageren. Doordat een hoogbegaafde leerling in zijn hoofd vaak veel creatieve dingen tegelijk doet, kunnen ze chaotisch gedrag laten zien. Hierbij ontstaat vaak een gebrek aan discipline bij het afmaken van taken. De executieve functies en metacognitieve vaardigheden die passen bij chaotisch gedrag (plannen & organiseren) en discipline (motivatie & concentratie) zouden kunnen werken in de begeleiding bij dit kenmerk van hoogbegaafdheid. Dat hoogbegaafden het lastig vinden om metacognitieve vaardigheden te ontwikkelen, blijkt ook uit onderzoek van Veenman (2012). Een methode die zou kunnen ondersteunen bij deze problemen is de methode Zelf Plannen.

De interventie Zelf Plannen is ontwikkeld door Boyer in 2017. Zelf Plannen is gericht op jongeren met ADHD met executieve functieproblemen, die op het voortgezet onderwijs zitten en door deze executieve functieproblemen problemen ervaren in de klas of met het maken van huiswerk en

Figuur 4. Het interventiemodel: de drie V's.

andere taken. Het doel van Zelf Plannen is dat de executieve functie problemen van jongeren met ADHD zodanig verminderen dat zij geen beperking vormen op de middelbare school. Zelf Plannen is een individuele cognitieve gedragstherapie en bestaat uit negen sessies voor de jongere, drie voor de ouders en een boostersessie (NJI, 2020).

Er wordt aandacht besteed aan psycho-educatie, cognitieve herstructurering, terugvalpreventie en het aanleren van nieuwe vaardigheden om de executieve functies te ontlasten en te gebruiken: iedere sessie wordt een nieuwe strategie geoefend om te leren plannen en organiseren. Door middel van motiverende gespreksvoering wordt de motivatie voor gedragsverandering en voor het voltooien van behandeling verhoogd. Er wordt gewerkt aan de hand van een werkboek en iedere sessie staat beschreven in de therapeutenhandleiding (Boyer, 2017).

Belangrijk hierbij is dat deze methode officieel ontwikkeld is voor leerlingen met ADHD. Het is niet bekend of deze methode ook daadwerkelijk effectief is bij hoogbegaafdheid. Maar hoogbegaafde leerlingen laten vaak zien dat ze veel creatieve denkkronkels hebben. Dit komt redelijk overeen met de drukke/chaotische denkwijze van jongeren met ADHD. Vandaar dat er is gekozen om toch deze methode aan te bevelen. De methode zal moeten worden aangepast op het hoogbegaafde kind en enkele oefeningen zullen misschien geschrapt of aangepast moeten worden. Dit is afhankelijk van de behoefte en het niveau van de hoogbegaafde leerling.

5.6. Eindconclusie

Na het analyseren van de resultaten per deelvraag en het formuleren van conclusies, wordt de hoofdvraag beantwoord. De hoofdvraag van dit onderzoek is als volgt:

Welke effectief bewezen methodiek, methode en/of interventie zou DC+ kunnen gebruiken om leerlingen van havo/vwo met hoogbegaafdheid, op een effectieve manier te ondersteunen in de onderwijssituatie?

Uit onderzoek onder leerlingen met hoogbegaafdheid van het Dockinga College en hun docenten, blijkt dat ze het beste begeleid kunnen worden aan de hand van twee interventies/methodes.

Het interventiemodel: de drie V's van Hooft en van der Zwan (LICH, 2019) zou de basis moeten zijn voor de begeleiding van alle hoogbegaafde leerlingen binnen het Dockinga College. Met dit model kan worden onderzocht of een leerling op de goede plek binnen de school zit. Aan de hand van de drie V's wordt gekeken of de leerling moet Versnellen, Verrijken of moet Verbinden. Uit verschillende onderzoeken blijkt namelijk dat dit model effectief is bij de begeleiding in onderwijsbehoeften van hoogbegaafde leerlingen.

Het is belangrijk dat eerst wordt gekeken of de problemen met de hoogbegaafde leerling kunnen worden opgelost door één van de drie V's.

Daarnaast blijkt uit het onderzoek dat de hoogbegaafde leerlingen vooral behoefte hebben aan begeleiding bij het structureren van de chaos in hun hoofd en bij het vinden van discipline om taken waaraan ze zijn begonnen af te maken. Uit onderzoeken blijkt dat dit komt omdat hoogbegaafden moeite hebben met het ontwikkelen van metacognitieve vaardigheden en executieve functies. Dit kan worden gedaan aan de hand van de methode "Zelf plannen". Deze methode helpt leerlingen met het ontwikkelen van hun executieve functies, waaronder plannen en organiseren vallen.

Bij beide interventies is het belangrijk dat er gekeken wordt naar de individuele onderwijsbehoeften van de hoogbegaafde leerlingen en dat ouders/verzorgers, mentoren en docenten betrokken worden bij de begeleiding.

Hoofdstuk 6. Discussie & aanbeveling

6.1. Discussie

In de discussie zal kritisch worden gereflecteerd op dit onderzoek. Hierbij zal worden gekeken naar wat er is gedaan tijdens het onderzoek, wat er tijdens het onderzoek is aangepast en wat er de volgende keer anders zou moeten worden aangepakt.

6.1.1. De vragenlijst & respondenten

Vragenlijst voor hoogbegaafde leerlingen is maar door twee leerlingen ingevuld. Toen dit onderzoek begon, was er niet inzichtelijk hoeveel hoogbegaafde leerlingen (of leerlingen met een vermoeden van hoogbegaafdheid) er binnen de school aanwezig waren. Er is niet op tijd begonnen met het uitzoeken van deze leerlingen waardoor uiteindelijk maar twee leerlingen de vragenlijst konden invullen. De volgende keer zou de onderzoeker eerder met de opdrachtgever op zoek moeten gaan naar hoogbegaafde leerlingen die de vragenlijst zouden kunnen invullen. Door eerder te beginnen kan er ook eerder toestemming worden gevraagd aan de ouders en is de kans op respondenten groter.

In de vragenlijst voor leerlingen had achteraf gevraagd kunnen worden naar welke basishouding ze van docenten belangrijk vinden. Er waren nu wel een aantal vragen in de vragenlijst die een beetje de basishouding van docenten uitvroegen. Maar om van leerlingen zelf te horen welke basishouding ze van docenten belangrijk vinden, had hier specifiek op gevraagd moeten worden. Hierdoor was het onderzoek ook betrouwbaarder geweest.

De docenten van het Docking College konden aan het einde van de vragenlijst een opmerking toevoegen, het gaat hier over dingen die van belang kunnen zijn voor het onderzoek. Een aantal docenten gaf aan dat de mogelijkheid 'niet van toepassing' ontbrak als antwoord op vragen. Ook waren alle vragen verplicht om in te vullen. Sommige docenten geven aan dat ze geen mening hebben over bepaalde vragen en hadden dan liever niks ingevuld. Nu werd maar wat ingevuld. Dit had kunnen worden ondervangen, door niet alle vragen verplicht te maken. Maar dan bestaat de kans dat niet alle vragen worden ingevuld. Het toevoegen van een antwoord zoals 'niet van toepassing', 'weet ik niet' of 'niet waargenomen' was in dit geval beter geweest. De validiteit van het onderzoek kan nu in twijfel worden getrokken omdat niet alle docenten de vraag hebben ingevuld zoals deze bedoeld was.

Ook gaven veel docenten aan dat ze meerdere leerlingen met hoogbegaafdheid in gedachten hadden. Hierdoor werd de ene vraag beantwoord voor de ene leerling en een ander antwoord ging weer over een andere leerling. Ook leerlingen uit het verleden werden gebruikt om de vragenlijst in te vullen. Veel docenten geven aan dat de hoogbegaafde leerlingen erg van elkaar verschillen. Het zou beter zijn geweest wanneer de docenten de vragenlijst zouden invullen per individuele leerling. Wanneer een docent dan bijvoorbeeld 4 hoogbegaafde leerlingen kent, zal de docent de vragenlijst 4 keer kunnen invullen. Hierdoor krijg je een veel betrouwbaarder beeld van de hoogbegaafde leerlingen.

6.1.2. De gekozen methode

Naar aanleiding van het onderzoek is ervoor gekozen om de methode 'Zelf Plannen' in te zetten in de begeleiding van hoogbegaafde leerlingen. Dit is een methode die leerlingen met ADHD helpt om executieve functie problemen te voorkomen. De methode is effectief bewezen voor leerlingen op het voortgezet onderwijs met ADHD. Het is niet bewezen of deze methode ook effectief is bij leerlingen met hoogbegaafdheid. Dit is iets om goed rekening mee te houden. Onderdelen uit de methode kunnen worden gebruikt bij hoogbegaafde leerlingen andere onderdelen zijn specifiek gericht op

ADHD en zullen niet goed gebruikt kunnen worden in de begeleiding van hoogbegaafde leerlingen. In de begeleiding moet hier goed rekening mee gehouden worden.

Verder is deze methode nu gebaseerd op de mening van twee hoogbegaafde leerlingen. Binnen het Dockinga College zullen er vast meer hoogbegaafde leerlingen zijn. Het betekent niet dat, omdat twee leerlingen aangeven extra begeleiding nodig te hebben bij het construct scheppingsgericht (doen), dat andere leerlingen met hoog begaafdheid hier ook begeleiding bij nodig hebben. Het is nog steeds van belang dat per leerling wordt gekeken welke begeleiding het beste aansluit.

6.2. Aanbeveling

In deze paragraaf zullen enkele aanbevelingen worden gegeven om de begeleiding van hoogbegaafde leerlingen, op het Dockinga College, in de toekomst verder te optimaliseren.

Om erachter te komen welke basishouding bij docenten de hoogbegaafde leerlingen van het Dockinga College belangrijk vinden, kan er aan de leerlingen gevraagd worden wat zij belangrijk vinden in de omgang met docenten. Het is belangrijk om er rekening mee te houden dat dit per leerling ook weer verschillend kan zijn. De ene leerling kan het fijn vinden dat een docent iets uitlegt en hem daarna met rust laat. De andere leerling vindt het juist fijn om herhaald uitleg te krijgen of dat de docent af en toe nog eens komt kijken hoe het gaat.

Een andere manier om erachter te komen welke basis houding van docenten belangrijk is in de begeleiding van hoogbegaafde leerlingen, is door de vragenlijst die nu onder leerlingen is afgenomen te optimaliseren en aan te vullen met vragen die gaan over de omgang met tussen docenten en leerlingen. Zo kan er onder alle hoogbegaafde leerlingen een gemiddelde worden berekend. Dit is dan hoe alle leerlingen ongeveer willen dat er met hen omgegaan wordt.

Doordat de vragenlijst maar door twee leerlingen met hoogbegaafdheid is ingevuld, is er niet met zekerheid te zeggen dat de begeleidingsbehoefte van de leerlingen inderdaad bij het doen en afmaken van taken (scheppingsgericht) ligt. Het onderzoek zou betrouwbaarder zijn wanneer meer hoogbegaafde leerlingen de vragenlijst zouden invullen. Om de methode goed kunnen verantwoorden is het belangrijk dat de vragenlijst nogmaals wordt afgenomen, maar dan onder alle hoogbegaafde leerlingen van het Dockinga College. Er kan dan met meer zekerheid gezegd worden dat de methode daadwerkelijk goed binnen de school past.

Omdat de methode nu gebaseerd is op de antwoorden van twee hoogbegaafde leerlingen, is het belangrijk om de vragenlijst vaker af te nemen. Een aanbeveling zou kunnen zijn om de geoptimaliseerde vragenlijst voor te leggen aan elke leerling en zijn/haar docenten bij aanmelding bij DC+ en deze gedurende de schoolcarrière meermaals af te nemen. Zo kan worden gemeten of ingezette interventies effect hebben en of er nog steeds wordt aangesloten bij de individuele begeleidingsbehoefte. De ingevulde vragenlijsten zijn dan weliswaar niet langer anoniem, maar kunnen wel weer geanonimiseerd worden opgeslagen voor een (meer)jaarlijks heronderzoek. Op deze manier kan er regelmatig worden gekeken of de methodes die nu worden aanbevolen nog passen binnen het Dockinga College.

Literatuurlijst

- Aron, E., Aron, A., & Davies, K. (2005). *Adult shyness: the interaction of temperamental sensitivity and an adverse childhood environment*. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 31(2), 181–197.
- Bongaards, B. & Sas, J. (2016). *Praktijkboek Passend Onderwijs*. 4e druk. Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers.
- Boyer, B. (2017). *Zelf Plannen*. Geraadpleegd op 2 januari 2021, van <http://www.zelfplannen.com/>
- Brent, S., Raaijmakers, S., & Somers, E. (2018). *Begeleiding van (hoog)begaafde leerlingen*. Thesis Hogeschool Kind en Educatie. Eindhoven: Fontys Hogeschool.
- Deci, E.L., & Ryan, R.M., (2000). *Self-Determination Theory and the Facilitation of Intrinsic Motivation, Social Development and Well-Being*. *American Psychologist*, 55 (1), 68-78.
- Dweck, C.S. (2016). *Mindset: the new psychology of success*. (updated edition). New York: Ballantine Books.
- Gavemensen. (2019). *Het HSP-spel*. Geraadpleegd op 11 december 2020, van <https://gavemensen.nl/wp-content/uploads/2020/02/handleiding-HSP-spel-testversie-2.pdf>
- Haenen, J., & Mol Lous, A. (2014). *Succesfactoren voor passend onderwijs aan hoogbegaafde leerlingen: adviezen voor (aankomende) leerkrachten en opleidingen*. *Tijdschrift Voor Hoger Onderwijs*, 31-32(4-1), 66–79. <https://doi.org/10.5553/TvHO/016810952014032001006>
- Hoogeveen, L. (2010). *Hoogbegaafde leerlingen en het onderwijssysteem*. BLIND editie 24 Intelligentie 6 juni 2010. Geraadpleegd op 2 oktober 2020, van <https://ziedaar.nl/editie-24/hoogbegaafde-leerlingen-en-het-onderwijssysteem/>
- Hoogeveen, L., van Hell, J., Mooij, T., & Verhoeven, L. (2004). *Onderwijsaanpassingen voor hoogbegaafde kinderen. Meta-analyses en overzicht van internationaal onderzoek*. Nijmegen: Radboud Universiteit, BCO/ITS.
- Houtert van, T. (2009). *Module Leerlingenzorg PO 442*. Geraadpleegd op 30 september 2020, van https://www.navigators.nl/document/da5a5334b2919c796a336dc0b44cb43d935?ctx=WKNL_CSL_483
- Keuchenius, K. (2010). *Evaringsverhalen van Leonardo-ouders*. *Talent*, 12, 10-12.
- Lahr, P. & Rijkee, D. (2017). *Eerste hulp bij faalangst*. (2017). Houten: Bohn Stafleu van Loghum. Geraadpleegd op 11 december 2020, via https://www.bol.com/nl/p/eerste-hulp-bij-faalangst/9200000063104555/?bltgh=ji7VfVLEEOYbV5PGgCZJAA.1_4.7.ProductPage
- Landelijk informatie centrum hoogbegaafdheid. (2019). *Hoogbegaafdheid, hoe begeleid ik het?*. Geraadpleegd op 11 december 2020, van <https://www.lich.nl/hoe-begeleid-ik-hoogbegaafdheid/> & <https://wij-leren.nl/effectieve-manier-werken-hoogbegaafde-leerlingen.php>
- MensaNederland. (2017). *Anders zijn*. Geraadpleegd op 1 januari 2021, van <http://mensa.nl/hoogbegaafdheid/kenmerken/anders-zijn>
- Minnaert, A., Iutje Spelberg, H., & Amsing, H. (2009). *Het pedagogisch quotiënt. Pedagogische kwaliteit in opvoeding, hulpverlening, onderwijs en educatie*. (1^e druk). Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Molen, W. v. (2005). *Omgaan met hoogbegaafde kinderen in de basisschool*. Apeldoorn: Garant.

- Mönks F.J., & Ypenburg, I. H. (2011). *Hoogbegaafdheid bij kinderen*. (1^e druk). Amsterdam: Boom Uitgevers.
- Nederlands Jeugdinstituut. (2020). *Interventie: Cogmed Werkgeheugentraining*. Geraadpleegd op 11 december 2020, van <https://www.nji.nl/nl/Download-NJi/Werkblad/Uitgebreide-beschrijving-Cogmed-Werkgeheugentraining.pdf>
- Nederlands Jeugdinstituut. (2020). *Interventie: Levensvaardigheden*. Geraadpleegd op 11 december 2020, van <https://assets-sites.trimbos.nl/docs/ae363084-d100-49b6-baef-c4fea84f9574.pdf>
- Nederlands Jeugdinstituut. (2020). *Interventie: Zelf Plannen*. Geraadpleegd op 11 december 2020, van <https://www.nji.nl/nl/Download-NJi/Werkblad/Uitgebreide-beschrijving-Zelf-Plannen.pdf>
- Nederlands Jeugdinstituut. (2021). *Erkenningsprocedure*. Geraadpleegd op 1 januari 2021, van https://www.nji.nl/nl/Databank/Erkenningsprocedure-databank-effectieve-jeugdinterventies#mcetoc_1e1bvfjjq3
- PsychoVitaal. (z.d.). *Wat is hoogbegaafdheid?*. Geraadpleegd op 30 september 2020, van <https://www.psychovitaal.be/hoogbegaafdheid-volwassenen/wat-is-hoogbegaafdheid/>
- Reis, S. M., & Renzulli, J. S. (2010). *Is there still a need for gifted education? an examination of current research*. *Learning and Individual Differences*, 20(4), 308–317. <https://doi.org/10.1016/j.lindif.2009.10.012>
- Ronner, S., & Nauta, N. (2010). *Een talent voor valkuilen: de psychologie van hoogbegaafdheid*. *Psychopraxis*, 2010(2), 13–16. <https://doi.org/10.1007/s12484-010-0017-2>
- Silverman, L. (1986). *What happens to the gifted girl? Defensible programs for the gifted*. (Vol. 1), 43–89. (C.J. Maker (Ed.), Red.) Aspen: Rockville, MD.
- SLO. (2013). *Doelen en vaardigheden voor ontwikkeling (DVO)*. Geraadpleegd op 11 december 2020, van <https://talentstimuleren.nl/thema/talentontwikkeling/subthemas/1103-kader-voor-ontwikkeling>
- SLO. (2013). *Wat is jouw denkprofiel?*. Geraadpleegd op 11 december 2020, van <https://talentstimuleren.nl/thema/talentontwikkeling/hulpmiddel/231-wat-is-jouw-denkprofiel>
- Snijkers, S. (2018). *Heb je dit kind gezien? Over de begeleiding van hoogbegaafde leerlingen op de vrijeschool*. Geraadpleegd op 2 oktober 2020, van <file:///C:/Users/dewir/Downloads/heb-je-dit-kind-gezien-saskia-snikkers-2018-webversie.pdf>
- Sternberg, R.J. (2002). *Raising the achievement of all students: Teaching for successful intelligence*. *Educational Psychology Review*, 14, p.383-393.
- Van der Spek, J. (2019). *Hoogbegaafdheid; tips en strategieën bij de hand*. (2^e druk). Maassluis: Uitgeverij Pica.
- Veenman, M. V. (2012). *Metacognition in Science Education: Definitions, Constituents, and Their Intricate Relation with Cognition*. In *Metacognition in science education*. Springer, Dordrecht
- Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Figurenlijst

- Figuur 1.* Normaalverdeling IQ blz. 12
Passie voor Psychologie. (2018). *5 must knows over intelligentie*. Geraadpleegd op 22 oktober 2020, van <https://passievoorpsychologie.nl/intelligentie-iq-test-zwakbegaafd-hoogbegaafd/>
- Figuur 2.* Triadisch interdependentiemodel van Mönks blz. 15
Mönks F.J., & Ypenburg, I. H. (2011). *Hoogbegaafdheid bij kinderen*. (1^e druk). Amsterdam: Boom Uitgevers.
- Figuur 3.* Ondersteuningsaanbod Dockinga College blz. 17
Dockinga College. (z.d.). *Ondersteuning*. Geraadpleegd op 14 september 2020, van <https://www.dockinga.nl/ondersteuning/>
- Figuur 4.* Het interventiemodel: de drie V's. blz. 27 & 36
Landelijk informatie centrum hoogbegaafdheid. (2019). *Hoogbegaafdheid, hoe begeleid ik het?*. Geraadpleegd op 11 december 2020, van <https://www.lich.nl/hoe-begeleid-ik-hoogbegaafdheid/>

Bijlagen

Bijlage 1. Vragenlijst docenten

Afstudeeronderzoek aansluitende methode hoogbegaafdheid (docenten)

Beste docent,

Bedankt dat u mee wil werken aan mijn afstudeeronderzoek. Met mijn onderzoek ga ik op zoek naar een methode die het Dockinga College (havo/vwo) kan helpen met het begeleiden van leerlingen met hoogbegaafdheid. Omdat het belangrijk is dat de methode aansluit bij het Dockinga College, te weten leerlingen en docenten, vraag ik u deze vragenlijst in te vullen. Met deze vragenlijst kan ik de voorwaarden voor een methode onderzoeken.

Het invullen van de vragenlijst is helemaal vrijwillig en anoniem. Mocht u toch niet mee willen werken, dan kunt u altijd stoppen met de vragenlijst. De vragenlijst zal alleen gebruikt worden om de voorwaarden voor een methode te onderzoeken. Uw naam zal niet te herleiden zijn in dit onderzoek. De vragenlijst bestaat uit 44 vragen.

Dit onderzoek zal de basis zijn voor een advies aan DC+ waarin ik een methode adviseer die gebruikt kan worden in de begeleiding van hoogbegaafde leerlingen. Mocht u op de hoogte willen blijven van de uitkomst van mijn onderzoek? Dan kunt u mij een mail sturen naar d.louwinger@st.hanze.nl

Onder de inzendingen zal ik de Hulpwaaier Hoogbegaafdheid verloten! Mocht u mee willen loten, dan kunt u in de laatste vraag uw mailadres achterlaten.

Alvast bedankt voor uw medewerking,

Met vriendelijke groeten,

Dewi Louwinger

Student Toegepaste Psychologie

1. Op welk niveau geeft u les?

- ☐ Vmbo
- ☐ Havo
- ☐ Vwo

2. Heeft u leerlingen met hoogbegaafdheid (HB) of een vermoeden hiervan in één van uw klassen (gehad)?

- ☐ Ja
- ☐ Nee
- ☐ Hiervan ben ik niet op de hoogte

3. Wanneer ik mijn HB-leerling een complexe opdracht geef, vindt hij/zij altijd een oplossing.

- ☐ Helemaal oneens
- ☐ Beetje oneens
- ☐ Beetje eens
- ☐ Helemaal eens

4. Mijn HB-leerling komt snel met oplossingen voor een probleem.

- ☐ Helemaal oneens
- ☐ Beetje oneens
- ☐ Beetje eens
- ☐ Helemaal eens

5. Als iets verandert (bijv. in de les) kan mijn HB-leerling snel omschakelen.

- ☐ Helemaal oneens
- ☐ Beetje oneens
- ☐ Beetje eens
- ☐ Helemaal eens

6. Ik zie dat mijn HB-leerling zich snel verveelt wanneer de opdrachten niet uitdagend genoeg zijn.

- ☐ Helemaal oneens
- ☐ Beetje oneens
- ☐ Beetje eens
- ☐ Helemaal eens

7. Mijn HB-leerling kan goed verbanden leggen tussen situaties.

- ☐ Helemaal oneens
- ☐ Beetje oneens
- ☐ Beetje eens
- ☐ Helemaal eens

8. Mijn HB-leerling kan zelfstandig aan het werk zonder daar veel begeleiding van mij bij nodig te hebben.

- ☐ Helemaal oneens
- ☐ Beetje oneens
- ☐ Beetje eens
- ☐ Helemaal eens

9.Soms is mijn HB-leerling heel ver weg in zijn/haar gedachten.

- ☐ Helemaal oneens
- ☐ Beetje oneens
- ☐ Beetje eens
- ☐ Helemaal eens

10.Mijn HB-leerling kan moeilijk aansluiting vinden in de klas.

- ☐ Helemaal oneens
- ☐ Beetje oneens
- ☐ Beetje eens
- ☐ Helemaal eens

11.Door het niveauverschil, merk ik dat er communicatieproblemen zijn tussen de HB-leerling en zijn/haar klasgenoten.

- ☐ Helemaal oneens
- ☐ Beetje oneens
- ☐ Beetje eens
- ☐ Helemaal eens

12.Er ontstaan wel eens conflicten tussen de HB-leerling en klasgenoten, omdat ze elkaar niet begrijpen.

- ☐ Helemaal oneens
- ☐ Beetje oneens
- ☐ Beetje eens
- ☐ Helemaal eens

13.Wanneer er een conflict is, is mijn HB-leerling heel erg afhankelijk van anderen of van mij als docent.

- ☐ Helemaal oneens
- ☐ Beetje oneens
- ☐ Beetje eens
- ☐ Helemaal eens

14.Ik merk dat mijn HB-leerling zich moeilijk kan concentreren wanneer er veel prikkels van buitenaf zijn.

- ☐ Helemaal oneens
- ☐ Beetje oneens
- ☐ Beetje eens
- ☐ Helemaal eens

15.Wanneer er in een keer veel informatie wordt gegeven, dan kan mijn HB-leerling dit goed begrijpen en verwerken.

- ☐ Helemaal oneens
- ☐ Beetje oneens
- ☐ Beetje eens
- ☐ Helemaal eens

16. Mijn HB-leerling is soms snel geïrriteerd wanneer er veel prikkels van buitenaf zijn.

- ☐ Helemaal oneens
- ☐ Beetje oneens
- ☐ Beetje eens
- ☐ Helemaal eens

17. Soms heeft mijn HB-leerling ineens een onverklaarbare uitbarsting.

- ☐ Helemaal oneens
- ☐ Beetje oneens
- ☐ Beetje eens
- ☐ Helemaal eens

18. Mijn HB-leerling kan soms lastig gedrag vertonen in de klas.

- ☐ Helemaal oneens
- ☐ Beetje oneens
- ☐ Beetje eens
- ☐ Helemaal eens

19. Soms heeft mijn HB-leerling last van heftige emoties, waar hij/zij lang in kan blijven hangen.

- ☐ Helemaal oneens
- ☐ Beetje oneens
- ☐ Beetje eens
- ☐ Helemaal eens

20. Mijn HB-leerling is een zorgzaam persoon.

- ☐ Helemaal oneens
- ☐ Beetje oneens
- ☐ Beetje eens
- ☐ Helemaal eens

21. Mijn HB-leerling lijkt soms eenzaam in de school.

- ☐ Helemaal oneens
- ☐ Beetje oneens
- ☐ Beetje eens
- ☐ Helemaal eens

22. Ik heb het idee dat mijn HB-leerling wordt gepest door andere leerlingen.

- ☐ Helemaal oneens
- ☐ Beetje oneens
- ☐ Beetje eens
- ☐ Helemaal eens

23. Ik heb het idee dat de omgeving van mijn HB-leerling verwacht dat deze hoge school prestaties heeft.

- ☐ Helemaal oneens
- ☐ Beetje oneens
- ☐ Beetje eens

- ☐ Helemaal eens

24. Het lijkt alsof mijn HB-leerling het moeilijk vindt om relaties op te bouwen met klasgenoten en docenten.

- ☐ Helemaal oneens
- ☐ Beetje oneens
- ☐ Beetje eens
- ☐ Helemaal eens

25. Mijn HB-leerling heeft een duidelijk beeld van hoe hij/zij een bijdrage kan leveren aan de maatschappij.

- ☐ Helemaal oneens
- ☐ Beetje oneens
- ☐ Beetje eens
- ☐ Helemaal eens

26. Mijn HB-leerling kan niet tegen onrechtvaardigheid.

- ☐ Helemaal oneens
- ☐ Beetje oneens
- ☐ Beetje eens
- ☐ Helemaal eens

27. Mijn HB-leerling zet zich altijd volledig in voor een opdracht/taak.

- ☐ Helemaal oneens
- ☐ Beetje oneens
- ☐ Beetje eens
- ☐ Helemaal eens

28. Ik merk dat mijn HB-leerling heel erg nieuwsgierig is.

- ☐ Helemaal oneens
- ☐ Beetje oneens
- ☐ Beetje eens
- ☐ Helemaal eens

29. Ik merk dat mijn HB-leerling verder gaat met zijn denkproces, waar zijn/haar klasgenoten stoppen.

- ☐ Helemaal oneens
- ☐ Beetje oneens
- ☐ Beetje eens
- ☐ Helemaal eens

30. Als de HB-leerling iets wil bereiken kan deze drammerig overkomen.

- ☐ Helemaal oneens
- ☐ Beetje oneens
- ☐ Beetje eens
- ☐ Helemaal eens

31. De HB-leerling probeert altijd gelijk te krijgen.

- ☐ Helemaal oneens
- ☐ Beetje oneens
- ☐ Beetje eens
- ☐ Helemaal eens

32.De HB-leerling is eigenwijs.

- ☐ Helemaal oneens
- ☐ Beetje oneens
- ☐ Beetje eens
- ☐ Helemaal eens

33.Mijn HB-leerling is zeer perfectionistisch.

- ☐ Helemaal oneens
- ☐ Beetje oneens
- ☐ Beetje eens
- ☐ Helemaal eens

34.De HB-leerling is kritisch op zijn eigen werk.

- ☐ Helemaal oneens
- ☐ Beetje oneens
- ☐ Beetje eens
- ☐ Helemaal eens

35.Mijn HB-leerling laat tekenen van faalangst zien.

- ☐ Helemaal oneens
- ☐ Beetje oneens
- ☐ Beetje eens
- ☐ Helemaal eens

36.Mijn HB-leerling heeft in vergelijking met de klasgenoten een bijzondere hobby.

- ☐ Helemaal oneens
- ☐ Beetje oneens
- ☐ Beetje eens
- ☐ Helemaal eens

37.De HB-leerling heeft een groot probleemoplossend vermogen.

- ☐ Helemaal oneens
- ☐ Beetje oneens
- ☐ Beetje eens
- ☐ Helemaal eens

38.De HB-leerling komt vaak met nieuwe (goede) ideeën.

- ☐ Helemaal oneens
- ☐ Beetje oneens
- ☐ Beetje eens
- ☐ Helemaal eens

39.Andere leerlingen kunnen jaloers reageren op de ideeën van de HB-leerling.

- ☐ Helemaal oneens
- ☐ Beetje oneens
- ☐ Beetje eens
- ☐ Helemaal eens

40. Mijn HB-leerling is chaotisch.

- ☐ Helemaal oneens
- ☐ Beetje oneens
- ☐ Beetje eens
- ☐ Helemaal eens

41. Mijn HB-leerling vindt het moeilijk om zijn/haar taak af te maken.

- ☐ Helemaal oneens
- ☐ Beetje oneens
- ☐ Beetje eens
- ☐ Helemaal eens

42. Wie moeten er betrokken zijn bij de begeleiding van HB-leerlingen?

- ☐ Ouders / Verzorgers
- ☐ Mentor
- ☐ Zorgmentor
- ☐ Docenten
- ☐ Andere:

43. Heeft u verder nog dingen die van belang kunnen zijn voor het onderzoek?

.....

44. Ik wil kans maken op de hulpwaaier Hoogbegaafdheid! Mijn e-mail adres is:

.....

Afstudeeronderzoek aansluitende methode hoogbegaafdheid (leerlingen)

Beste leerling,

Bedankt dat je mee wil werken aan mijn afstudeeronderzoek. Met mijn onderzoek ga ik op zoek naar een methode die het Dockinga College havo/vwo kan helpen met het begeleiden van leerlingen met hoogbegaafdheid. Omdat het belangrijk is dat de methode aansluit bij school, te weten leerlingen en docenten, vraag ik jou deze vragenlijst in te vullen. Met deze vragenlijst kan ik de voorwaarden voor een methode onderzoeken.

Het invullen van de vragenlijst is helemaal vrijwillig en anoniem. Indien je wilt stoppen met de vragenlijst, dan is dat altijd mogelijk. De vragenlijst zal alleen gebruikt worden om de voorwaarden voor een methode te onderzoeken. Jouw naam zal niet te herleiden zijn in dit onderzoek. De vragenlijst bestaat uit 43 vragen.

Dit onderzoek zal de basis zijn voor een advies aan DC+ waarin ik een methode adviseer die gebruikt kan worden in de begeleiding van hoogbegaafde leerlingen. Mocht je op de hoogte willen blijven van de uitkomst van mijn onderzoek? Dan kunt je mij een mail sturen op d.louwinger@st.hanze.nl

Wanneer je jonger dan 16 bent, wil ik je vragen of één van je ouders toestemming wil geven voor jouw medewerking aan dit onderzoek (zie vraag 1).

Alvast bedankt voor je medewerking,

Met vriendelijke groeten,

Dewi Louwinger
Student Toegepaste Psychologie

1. Ik ben jonger dan 16, hierbij geven mijn ouders toestemming voor het invullen van de vragenlijst.

- ☐ Ja mijn ouders geven toestemming
- ☐ Nee mijn ouders geven geen toestemming
- ☐ Ik ben ouders dan 16 jaar

2. Mijn leeftijd is

.....

3. Op welk schoolniveau krijg je les?

- ☐ Vmbo
- ☐ Havo
- ☐ Vwo

4. Ik krijg al extra begeleiding van:

- ☐ Ik krijg nog geen extra begeleiding
- ☐ DC+
- ☐ Mentor
- ☐ Zorgmentor
- ☐ Anders:

5. Wie moeten er betrokken zijn bij de begeleiding?

- ☐ Ouders / Verzorgers
- ☐ Mentor
- ☐ Zorgmentor
- ☐ Docenten
- ☐ Anders:

6. Hoe vaak zou je begeleiding willen?

- ☐ 2 of meer keer per week
- ☐ 1 keer per week
- ☐ 1 keer per 2 weken
- ☐ 1 keer per maand
- ☐ Alleen wanneer ik hier behoefte aan heb

7. Hoe complex de situatie ook is, ik vind het leuk om een oplossing te vinden.

- ☐ Helemaal oneens
- ☐ Beetje oneens
- ☐ Beetje eens
- ☐ Helemaal eens

8. Voor moeilijke opdrachten kan ik snel een oplossing bedenken.

- ☐ Helemaal oneens
- ☐ Beetje oneens
- ☐ Beetje eens
- ☐ Helemaal eens

9. Wanneer ik iets makkelijk vind, ga ik mij snel vervelen.

- ☐ Helemaal oneens
- ☐ Beetje oneens
- ☐ Beetje eens
- ☐ Helemaal eens

10. Ik kan snel schakelen tussen verschillende situaties.

- ☐ Helemaal oneens
- ☐ Beetje oneens
- ☐ Beetje eens
- ☐ Helemaal eens

11. Ik kan mijn schoolwerk maken zonder dat ik daar veel begeleiding van een docent voor nodig heb.

- ☐ Helemaal oneens
- ☐ Beetje oneens
- ☐ Beetje eens
- ☐ Helemaal eens

12. Ik kan soms heel lang nadenken over mijn eigen gedachten.

- ☐ Helemaal oneens
- ☐ Beetje oneens
- ☐ Beetje eens
- ☐ Helemaal eens

13. Soms vind ik het moeilijk om aansluiting te vinden bij mijn klasgenoten.

- ☐ Helemaal oneens
- ☐ Beetje oneens
- ☐ Beetje eens
- ☐ Helemaal eens

14. Ik vind het lastig om te communiceren met mijn klasgenoten.

- ☐ Helemaal oneens
- ☐ Beetje oneens
- ☐ Beetje eens
- ☐ Helemaal eens

15. Ik heb wel eens een conflict met een klasgenoot omdat ze mij niet begrijpen.

- ☐ Helemaal oneens
- ☐ Beetje oneens
- ☐ Beetje eens
- ☐ Helemaal eens

16. Ik probeer conflicten met klasgenoten zo veel mogelijk te vermijden.

- ☐ Helemaal oneens
- ☐ Beetje oneens
- ☐ Beetje eens
- ☐ Helemaal eens

17. Ik vind het lastig om mij te concentreren op schoolwerk als er veel geluid is.

- ☐ Helemaal oneens
- ☐ Beetje oneens
- ☐ Beetje eens
- ☐ Helemaal eens

18. Wanneer er buiten veel gebeurt kan ik mij moeilijk concentreren.

- ☐ Helemaal oneens
- ☐ Beetje oneens
- ☐ Beetje eens
- ☐ Helemaal eens

19. Wanneer een docent veel informatie in één keer geeft, kan ik dit goed onthouden.

- ☐ Helemaal oneens
- ☐ Beetje oneens
- ☐ Beetje eens
- ☐ Helemaal eens

20. Wanneer het druk is in de klas ben ik soms wat geïrriteerd.

- ☐ Helemaal oneens
- ☐ Beetje oneens
- ☐ Beetje eens
- ☐ Helemaal eens

21. Als ik een langere tijd veel prikkels binnen krijg, word ik wat somber.

- ☐ Helemaal oneens
- ☐ Beetje oneens
- ☐ Beetje eens
- ☐ Helemaal eens

22. Ik kan mij goed in anderen inleven.

- ☐ Helemaal oneens
- ☐ Beetje oneens
- ☐ Beetje eens
- ☐ Helemaal eens

23. Bezorgdheid is een van mijn goede eigenschappen.

- ☐ Helemaal oneens
- ☐ Beetje oneens
- ☐ Beetje eens
- ☐ Helemaal eens

24. Soms heb ik het idee dat ik anders ben dan mijn klasgenoten.

- ☐ Helemaal oneens
- ☐ Beetje oneens
- ☐ Beetje eens
- ☐ Helemaal eens

25. Ik voel mij wel eens eenzaam op school.

- ☐ Helemaal oneens
- ☐ Beetje oneens
- ☐ Beetje eens
- ☐ Helemaal eens

26. Ik word wel eens gepest op school.

- ☐ Helemaal oneens
- ☐ Beetje oneens
- ☐ Beetje eens
- ☐ Helemaal eens

27. Mensen in mijn omgeving verwachten dat ik goed presteer op school.

- ☐ Helemaal oneens
- ☐ Beetje oneens
- ☐ Beetje eens
- ☐ Helemaal eens

28. Ik vind het moeilijk om een goede relatie op te bouwen met een klasgenoot of docent.

- ☐ Helemaal oneens
- ☐ Beetje oneens
- ☐ Beetje eens
- ☐ Helemaal eens

29. Ik houd er niet van als mensen oneerlijk zijn of andere mensen pijn doen.

- ☐ Helemaal oneens
- ☐ Beetje oneens
- ☐ Beetje eens
- ☐ Helemaal eens

30. Later hoop ik met mijn ideeën een zinvolle bijdrage te kunnen leveren aan de maatschappij.

- ☐ Helemaal oneens
- ☐ Beetje oneens
- ☐ Beetje eens
- ☐ Helemaal eens

31. Als ik iets heel leuk vind, zet ik mij hier voor de volle 100% voor in.

- ☐ Helemaal oneens
- ☐ Beetje oneens
- ☐ Beetje eens
- ☐ Helemaal eens

32. Ik ben nieuwsgierig naar hoe dingen werken en in elkaar steken.

- ☐ Helemaal oneens
- ☐ Beetje oneens
- ☐ Beetje eens
- ☐ Helemaal eens

33. Als ik iets echt wil bereiken, dan ga ik er volledig voor, ook als andere mensen mij dan vervelend vinden.

- ☐ Helemaal oneens
- ☐ Beetje oneens
- ☐ Beetje eens
- ☐ Helemaal eens

34. Ik probeer altijd mijn zin te krijgen.

- ☐ Helemaal oneens
- ☐ Beetje oneens
- ☐ Beetje eens
- ☐ Helemaal eens

35. Ik zou mijzelf als perfectionistisch omschrijven.

- ☐ Helemaal oneens
- ☐ Beetje oneens
- ☐ Beetje eens
- ☐ Helemaal eens

36. Ik ben heel kritisch op mijn eigen werk.

- ☐ Helemaal oneens
- ☐ Beetje oneens
- ☐ Beetje eens
- ☐ Helemaal eens

37. Wanneer anderen weerstand bieden tegen mijn ideeën, kan ik hier zenuwachtig van worden.

- ☐ Helemaal oneens
- ☐ Beetje oneens
- ☐ Beetje eens
- ☐ Helemaal eens

38. Ik vind het leuk om nieuwe ideeën te delen met anderen.

- ☐ Helemaal oneens
- ☐ Beetje oneens
- ☐ Beetje eens
- ☐ Helemaal eens

39. Ik vind het leuk om mee te werken aan het oplossen van problemen.

- ☐ Helemaal oneens
- ☐ Beetje oneens
- ☐ Beetje eens
- ☐ Helemaal eens

40. Soms reageren andere mensen jaloers als ze mijn ideeën horen.

- ☐ Helemaal oneens
- ☐ Beetje oneens
- ☐ Beetje eens

- ☐ Helemaal eens

41. Soms ben ik een beetje chaotisch.

- ☐ Helemaal oneens
- ☐ Beetje oneens
- ☐ Beetje eens
- ☐ Helemaal eens

42. Ik vind het moeilijk om taken waar ik aan begonnen ben, af te maken.

- ☐ Helemaal oneens
- ☐ Beetje oneens
- ☐ Beetje eens
- ☐ Helemaal eens

43. Wil je verder nog iets kwijt over dit onderzoek?

.....

Bijlage 3. Resultaten docenten

Hieronder zijn de resultaten van de vragenlijst onder docenten weergegeven.

ID	Op welk niveau geeft u les?	Heeft u leerlingen met hoogbegaafdheid (HB) of een vermoeden hiervan in één van uw klassen (gehad)?	Wanneer ik mijn HB-leerling een complexe opdracht geef, vindt hij/zij altijd een oplossing.	Mijn HB-leerling komt snel met oplossingen voor een probleem.	Als iets verandert (bijv. in de les) kan mijn HB-leerling snel omschakelen.	Ik zie dat mijn HB-leerling zich snel verveelt wanneer de opdrachten niet uitdagend genoeg zijn.
1	Vwo	Ja	Beetje eens	Beetje eens	Beetje eens	Helemaal oneens
2	Vwo	Ja	Beetje eens	Beetje oneens	Helemaal oneens	Helemaal eens
3	Vwo	Ja	Beetje oneens	Beetje oneens	Beetje oneens	Beetje eens
4	Vwo	Ja	Beetje eens	Beetje eens	Beetje eens	Beetje oneens
5	Vwo	Ja	Beetje eens	Beetje eens	Beetje oneens	Helemaal eens
6	Vwo	Ja	Beetje eens	Beetje eens	Beetje eens	Beetje oneens
7	Havo	Hiervan ben ik niet op de hoogte	Beetje oneens	Beetje oneens	Beetje oneens	Beetje eens
8	Vwo	Ja	Beetje eens	Beetje oneens	Beetje oneens	Beetje eens
9	Havo	Ja	Beetje oneens	Beetje oneens	Helemaal oneens	Helemaal oneens
10	Vwo	Ja	Beetje eens	Beetje eens	Beetje oneens	Beetje eens
11	Vwo	Ja	Beetje eens	Beetje eens	Beetje eens	Beetje eens
12	Vmbo	Ja	Helemaal oneens	Beetje oneens	Beetje oneens	Beetje oneens
13	Vwo	Ja	Beetje oneens	Beetje eens	Beetje oneens	Helemaal eens

ID	Mijn HB-leerling kan goed verbanden leggen tussen situaties.	Mijn HB-leerling kan zelfstandig aan het werk zonder daar veel begeleiding van mij bij nodig te hebben.	Soms is mijn HB-leerling heel ver weg in zijn/haar gedachten.	Mijn HB-leerling kan moeilijk aansluiting vinden in de klas.	Door het niveauverschil, merk ik dat er communicatieproblemen zijn tussen de HB-leerling en zijn/haar klasgenoten.	Er ontstaan wel eens conflicten tussen de HB-leerling en klasgenoten, omdat ze elkaar niet begrijpen.
1	Beetje eens	Helemaal eens	Beetje oneens	Helemaal oneens	Beetje oneens	Beetje oneens
2	Helemaal eens	Helemaal oneens	Beetje eens	Beetje oneens	Beetje eens	Helemaal eens
3	Beetje oneens	Helemaal oneens	Beetje oneens	Beetje eens	Beetje eens	Beetje eens
4	Beetje eens	Helemaal eens	Beetje eens	Beetje oneens	Beetje oneens	Beetje oneens
5	Helemaal eens	Beetje oneens	Helemaal eens	Beetje oneens	Beetje oneens	Beetje oneens
6	Beetje eens	Beetje eens	Beetje eens	Beetje eens	Beetje eens	Beetje oneens
7	Beetje eens	Beetje oneens	Beetje oneens	Beetje oneens	Beetje oneens	Beetje oneens
8	Beetje eens	Beetje eens	Beetje eens	Helemaal eens	Beetje eens	Beetje eens
9	Helemaal oneens	Helemaal oneens	Helemaal eens	Beetje eens	Helemaal eens	Beetje eens
10	Beetje oneens	Helemaal eens	Helemaal eens	Beetje eens	Beetje eens	Helemaal oneens
11	Helemaal eens	Beetje oneens	Beetje eens	Beetje oneens	Beetje oneens	Helemaal oneens
12	Helemaal oneens	Helemaal oneens	Beetje eens	Beetje eens	Beetje eens	Beetje eens
13	Beetje oneens	Beetje oneens	Helemaal eens	Beetje eens	Helemaal oneens	Beetje oneens

ID	Wanneer er een conflict is, is mijn HB-leerling heel erg afhankelijk van anderen of van mij als docent.	Ik merk dat mijn HB-leerling zich moeilijk kan concentreren wanneer er veel prikkels van buitenaf zijn.	Wanneer er in een keer veel informatie wordt gegeven, dan kan mijn HB-leerling dit goed begrijpen en verwerken.	Mijn HB-leerling is soms snel geïrriteerd wanneer er veel prikkels van buitenaf zijn.	Soms heeft mijn HB-leerling ineens een onverklaarbare uitbarsting.
1	Beetje eens	Beetje eens	Beetje eens	Beetje eens	Helemaal oneens
2	Helemaal oneens	Beetje eens	Beetje eens	Beetje eens	Helemaal oneens
3	Beetje eens	Beetje oneens	Beetje eens	Beetje oneens	Beetje eens
4	Beetje oneens	Beetje eens	Helemaal eens	Beetje oneens	Beetje oneens
5	Beetje eens	Beetje eens	Helemaal eens	Beetje oneens	Helemaal eens
6	Beetje eens	Beetje oneens	Beetje eens	Beetje oneens	Beetje eens
7	Beetje oneens	Beetje oneens	Beetje oneens	Beetje oneens	Beetje oneens
8	Beetje eens	Beetje eens	Beetje eens	Beetje eens	Helemaal eens
9	Beetje eens	Beetje oneens	Helemaal oneens	Beetje oneens	Beetje eens
10	Beetje eens	Helemaal oneens	Beetje eens	Beetje oneens	Helemaal oneens
11	Helemaal oneens	Beetje oneens	Beetje eens	Beetje oneens	Helemaal oneens
12	Beetje oneens	Beetje eens	Beetje eens	Beetje eens	Beetje eens
13	Beetje oneens	Beetje eens	Beetje eens	Beetje oneens	Beetje eens

ID	Mijn HB-leerling kan soms lastig gedrag vertonen in de klas.	Soms heeft mijn HB-leerling last van heftige emoties, waar hij/zij lang in kan blijven hangen.	Mijn HB-leerling is een zorgzaam persoon.	Mijn HB-leerling lijkt soms eenzaam in de school.	Ik heb het idee dat mijn HB-leerling wordt gepest door andere leerlingen.	Ik heb het idee dat de omgeving van mijn HB-leerling verwacht dat deze hoge school prestaties heeft.
1	Helemaal oneens	Helemaal oneens	Beetje oneens	Beetje oneens	Helemaal oneens	Beetje eens
2	Beetje oneens	Helemaal oneens	Helemaal oneens	Beetje eens	Helemaal oneens	Beetje eens
3	Beetje eens	Beetje oneens	Beetje oneens	Beetje oneens	Beetje oneens	Beetje eens
4	Helemaal oneens	Beetje oneens	Beetje eens	Beetje oneens	Beetje oneens	Helemaal oneens
5	Beetje eens	Helemaal eens	Beetje oneens	Beetje eens	Beetje oneens	Helemaal eens
6	Beetje oneens	Beetje eens	Beetje eens	Beetje eens	Beetje oneens	Helemaal eens
7	Beetje eens	Beetje oneens	Beetje oneens	Beetje oneens	Beetje oneens	Beetje eens
8	Helemaal eens	Beetje eens	Beetje oneens	Beetje eens	Beetje eens	Beetje eens
9	Beetje eens	Beetje eens	Beetje oneens	Helemaal eens	Beetje eens	Helemaal eens
10	Beetje oneens	Beetje oneens	Beetje oneens	Helemaal oneens	Helemaal oneens	Helemaal eens
11	Helemaal oneens	Helemaal oneens	Helemaal oneens	Helemaal oneens	Helemaal oneens	Beetje eens
12	Beetje eens	Beetje oneens	Beetje oneens	Beetje eens	Beetje eens	Beetje eens
13	Beetje eens	Beetje eens	Beetje oneens	Beetje eens	Beetje oneens	Helemaal eens

ID	Het lijkt alsof mijn HB-leerling het moeilijk vindt om relaties op te bouwen met klasgenoten en docenten.	Mijn HB-leerling heeft een duidelijk beeld van hoe hij/zij een bijdrage kan leveren aan de maatschappij.	Mijn HB-leerling kan niet tegen onrechtvaardigheid.	Mijn HB-leerling zet zich altijd volledig in voor een opdracht/taak.	Ik merk dat mijn HB-leerling heel erg nieuwsgierig is.
1	Helemaal oneens	Beetje eens	Beetje eens	Beetje eens	Helemaal eens
2	Helemaal oneens	Helemaal oneens	Helemaal oneens	Beetje oneens	Beetje oneens
3	Beetje eens	Beetje eens	Beetje eens	Helemaal oneens	Beetje oneens
4	Beetje oneens	Beetje eens	Beetje eens	Beetje eens	Beetje oneens
5	Beetje eens	Beetje oneens	Beetje eens	Helemaal oneens	Beetje oneens
6	Beetje eens	Beetje oneens	Helemaal eens	Helemaal eens	Beetje eens
7	Beetje oneens	Beetje oneens	Beetje oneens	Beetje oneens	Beetje eens
8	Beetje eens	Beetje oneens	Beetje eens	Helemaal oneens	Beetje eens
9	Beetje eens	Helemaal oneens	Helemaal eens	Helemaal eens	Helemaal eens
10	Beetje oneens	Beetje oneens	Beetje eens	Helemaal oneens	Beetje oneens
11	Beetje oneens	Beetje oneens	Beetje eens	Beetje oneens	Helemaal eens
12	Beetje eens	Beetje eens	Beetje oneens	Beetje oneens	Beetje oneens
13	Beetje eens	Beetje oneens	Helemaal eens	Helemaal oneens	Beetje oneens

ID	Ik merk dat mijn HB-leerling verder gaat met zijn denkproces, waar zijn/haar klasgenoten stoppen.	Als de HB-leerling iets wil bereiken kan deze drammerig overkomen.	De HB-leerling probeert altijd gelijk te krijgen.	De HB-leerling is eigenwijs.	Mijn HB-leerling is zeer perfectionistisch.	De HB-leerling is kritisch op zijn eigen werk.
1	Beetje eens	Beetje oneens	Beetje oneens	Beetje oneens	Beetje eens	Helemaal eens
2	Helemaal eens	Helemaal oneens	Helemaal oneens	Helemaal oneens	Beetje eens	Beetje oneens
3	Beetje oneens	Beetje oneens	Beetje eens	Beetje eens	Beetje oneens	Beetje oneens
4	Beetje eens	Beetje eens	Beetje eens	Beetje eens	Beetje eens	Beetje eens
5	Beetje eens	Helemaal eens	Beetje eens	Beetje eens	Beetje eens	Helemaal eens
6	Beetje eens	Helemaal eens	Beetje eens	Helemaal eens	Helemaal eens	Helemaal eens
7	Beetje eens	Beetje eens	Beetje eens	Beetje eens	Beetje oneens	Beetje oneens
8	Helemaal eens	Beetje eens	Beetje eens	Beetje oneens	Beetje eens	Beetje oneens
9	Helemaal eens	Beetje eens	Beetje oneens	Beetje eens	Beetje eens	Beetje oneens
10	Helemaal eens	Helemaal eens	Beetje eens	Beetje oneens	Beetje oneens	Helemaal oneens
11	Helemaal eens	Beetje oneens	Beetje oneens	Beetje eens	Beetje eens	Beetje eens
12	Beetje oneens	Beetje oneens	Beetje eens	Beetje eens	Beetje oneens	Beetje oneens
13	Beetje oneens	Beetje eens	Helemaal eens	Helemaal eens	Beetje oneens	Beetje oneens

ID	Mijn HB-leerling laat tekenen van faalangst zien.	Mijn HB-leerling heeft in vergelijking met de klasgenoten een bijzondere hobby.	De HB-leerling heeft een groot probleemoplossend vermogen.	De HB-leerling komt vaak met nieuwe (goede) ideeën.	Andere leerlingen kunnen jaloers reageren op de ideeën van de HB-leerling.	Mijn HB-leerling is chaotisch.
1	Beetje oneens	Beetje eens	Beetje eens	Beetje eens	Helemaal oneens	Beetje oneens
2	Beetje eens	Helemaal oneens	Helemaal eens	Beetje oneens	Helemaal oneens	Beetje eens
3	Beetje eens	Beetje eens	Beetje oneens	Beetje oneens	Helemaal oneens	Helemaal eens
4	Beetje oneens	Beetje oneens	Beetje eens	Beetje eens	Beetje oneens	Beetje oneens
5	Beetje eens	Beetje eens	Beetje eens	Beetje oneens	Beetje eens	Beetje oneens
6	Helemaal eens	Beetje oneens	Beetje eens	Beetje eens	Beetje eens	Beetje oneens
7	Beetje oneens	Beetje oneens	Beetje oneens	Beetje oneens	Beetje eens	Beetje oneens
8	Beetje eens	Beetje eens	Beetje eens	Beetje eens	Beetje eens	Beetje eens
9	Beetje oneens	Helemaal eens	Beetje eens	Beetje eens	Helemaal oneens	Beetje oneens
10	Beetje oneens	Beetje oneens	Helemaal eens	Beetje eens	Beetje oneens	Beetje eens
11	Beetje oneens	Beetje eens	Helemaal eens	Helemaal eens	Beetje oneens	Helemaal eens
12	Beetje oneens	Beetje oneens	Beetje oneens	Beetje oneens	Beetje oneens	Beetje eens
13	Beetje eens	Beetje eens	Beetje oneens	Beetje oneens	Helemaal oneens	Beetje eens

ID	Mijn HB-leerling is chaotisch.	Mijn HB-leerling vindt het moeilijk om zijn/haar taak af te maken.	Wie moeten er betrokken zijn bij de begeleiding van HB-leerlingen?
1	Beetje oneens	Beetje oneens	Ouders / Verzorgers; Docenten;
2	Beetje eens	Helemaal eens	Mentor; Docenten;
3	Helemaal eens	Helemaal eens	Ouders / Verzorgers; Mentor; Zorgmentor; Docenten;
4	Beetje oneens	Beetje oneens	Ouders / Verzorgers; Docenten;
5	Beetje oneens	Beetje oneens	Ouders / Verzorgers; Mentor; Zorgmentor; Docenten;
6	Beetje oneens	Beetje oneens	Ouders / Verzorgers; Mentor; Docenten; Zorgmentor;
7	Beetje oneens	Beetje eens	Docenten;
8	Beetje eens	Beetje eens	Ouders / Verzorgers; Zorgmentor;
9	Beetje oneens	Beetje oneens	Mentor; Ouders / Verzorgers; Zorgmentor; Docenten;
10	Beetje eens	Helemaal eens	Ouders / Verzorgers; Mentor; Zorgmentor; Docenten;
11	Helemaal eens	Beetje eens	Ouders / Verzorgers; Mentor;
12	Beetje eens	Beetje eens	Ouders / Verzorgers;
13	Beetje eens	Beetje eens	Ouders / Verzorgers; Mentor; Zorgmentor; Docenten;

ID	Heeft u verder nog dingen die van belang kunnen zijn voor het onderzoek?
1	Ik miste de mogelijkheid 'niet van toepassing'. Veel vragen hebben betrekking op alle leerlingen en niet specifiek op hoogbegaafde leerlingen.
2	Ik had veel moeite met woorden als "soms" en "vaak" in het onderzoek. Bovendien: ik ken meerdere HB-leerlingen die van elkaar verschillen als water en vuur. Lastig om naar waarheid in te vullen... Bovendien word ik gedwongen alle vragen te beantwoorden, zelfs al heb ik geen mening. Oké, dan vul ik dus maar wat in.
3	Wij zijn hier op Dockinga een HAVO VWO school. We geven dus bijna allemaal les aan havo en vwo/gym kinderen. Jammer dat je hier altijd een antwoord in moest vullen per onderdeel, ik zie graag een geen mening...hierdoor krijg je beter te interpreteren resultaten.
4	
5	Bij het beantwoorden van deze vragen had ik twee HB leerlingen in gedachten. Ze zijn allebei HB, maar toch ook erg verschillend.
6	Er zijn zoveel verschillen tussen leerlingen met HB; jongens // meisjes // taal // rekenen // narratief doceren // praktiserend leren // studerend leren, etc. Er is niet één antwoord, zoals in deze lijst.
7	Ik heb vaak wat moeite met de definitie van het woord hoofdbegaafdheid. Wat is hoogbegaafd, is dat alleen een hoog IQ? Er komt denk ik nog wel meer bij kijken en/of er zijn bij dit soort leerlingen ook vaak andere problemen.
8	
9	HB is heel breed, de leerlingen kunnen niet over één kam geschoren worden. Daarom moet er duidelijke diagnostiek zijn en alle betrokken partijen ingelicht zijn. Duidelijke verwachtingen en perspectieven in rapporten opnemen waar alle partijen achter staan. PS: voor de professionaliteit van je vragenlijst: spelfout vraag 6 (verveelt, niet verveeld) en vraag 23 (schoolprestaties is één woord) even verbeteren.
10	Ik weet niet wie er HB is. Had wel een leerling in gedachten. Maar ook lln. uit het verleden. En onderling zijn er toch ook veel verschillen. Sommigen zijn rustig en doen de opdrachten goed. Anderen doen niets. En er zijn een aantal daartussenin.
11	Bij een aantal vragen wist ik het antwoord niet, dus heb ik maar iets ingevuld. Een antwoordmogelijkheid zoals 'weet ik niet' of 'niet waargenomen' had er tussen moeten staan. En ik moest een antwoord kiezen, dus ja.
12	
13	Mijn ervaring met HB-leerlingen is erg wisselend. Er zijn leerlingen die basiskennis en leervaardigheden missen, waardoor iets anders aanleren erg moeizaam is. Daardoor ontstaat wrijving. Er zijn naar mijn mening ook genoeg leerlingen die wellicht ook hoogbegaafd zijn, maar bij wie dit niet opvalt omdat ze doen wat er van hen wordt verwacht.

Bijlage 4. Resultaten leerlingen

Hieronder zijn de resultaten van de vragenlijst onder leerlingen weergegeven.

ID	Ik ben jonger dan 16, hierbij geven mijn ouders toestemming voor het invullen van de vragenlijst.	Mijn leeftijd is	Op welk schoolniveau krijg je les?	Ik krijg al extra begeleiding van:	Wie moeten er betrokken zijn bij de begeleiding?	Hoe vaak zou je begeleiding willen?	Hoe complex de situatie ook is, ik vind het leuk om een oplossing te vinden.
1	Ik ben ouder dan 16 jaar	17	Vwo	DC+	Docenten	Alleen wanneer ik hier behoefte aan heb	Beetje eens
2	Ja mijn ouders geven toestemming	13	Vwo	Zorgmentor	Ouders / Verzorgers	Alleen wanneer ik hier behoefte aan heb	Beetje oneens

ID	Voor moeilijke opdrachten kan ik snel een oplossing bedenken.	Wanneer ik iets makkelijk vind, ga ik mij snel vervelen.	Ik kan snel schakelen tussen verschillende situaties.	Ik kan mijn schoolwerk maken zonder dat ik daar veel begeleiding van een docent voor nodig heb.	Ik kan soms heel lang nadenken over mijn eigen gedachten.	Soms vind ik het moeilijk om aansluiting te vinden bij mijn klasgenoten.
1	Beetje eens	Helemaal eens	Helemaal eens	Helemaal eens	Helemaal eens	Beetje eens
2	Beetje eens	Beetje eens	Beetje oneens	Helemaal eens	Helemaal eens	Beetje oneens

ID	Ik vind het lastig om te communiceren met mijn klasgenoten.	Ik heb wel eens een conflict met en klasgenoot omdat ze mij niet begrijpen.	Ik probeer conflicten met klasgenoten zo veel mogelijk te vermijden.	Ik vind het lastig om mij te concentreren op schoolwerk als er veel geluid is.	Wanneer er buiten veel gebeurt kan ik mij moeilijk concentreren.	Wanneer een docent veel informatie in één keer geeft, kan ik dit goed onthouden.
1	Beetje eens	Beetje oneens	Helemaal eens	Helemaal eens	Helemaal eens	Helemaal eens
2	Helemaal oneens	Beetje eens	Beetje oneens	Beetje oneens	Beetje oneens	Beetje eens

ID	Wanneer het druk is in de klas ben ik soms wat geïrriteerd.	Als ik een langere tijd veel prikkels binnen krijg, word ik wat somber.	Ik kan mij goed in anderen inleven.	Bezorgdheid is een van mijn goede eigenschappen.	Soms heb ik het idee dat ik anders ben dan mijn klasgenoten.	Ik voel mij wel eens eenzaam op school.	Ik word wel eens gepest op school.
1	Helemaal eens	Helemaal eens	Helemaal eens	Beetje eens	Helemaal eens	Helemaal eens	Helemaal oneens
2	Helemaal oneens	Helemaal oneens	Beetje oneens	Beetje oneens	Beetje eens	Helemaal oneens	Helemaal oneens

ID	Mensen in mijn omgeving verwachten dat ik goed presteer op school.	Ik vind het moeilijk om een goede relatie op te bouwen met een klasgenoot of docent.	Ik houd er niet van als mensen oneerlijk zijn of andere mensen pijn doen.	Later hoop ik met mijn ideeën een zinvolle bijdrage te kunnen leveren aan de maatschappij.	Als ik iets heel leuk vind, zet ik mij hier voor de volle 100% voor in.	Ik ben nieuwsgierig naar hoe dingen werken en in elkaar steken.
1	Beetje eens	Helemaal eens	Helemaal eens	Helemaal eens	Helemaal eens	Helemaal eens
2	Beetje eens	Beetje oneens	Beetje oneens	Beetje eens	Beetje eens	Helemaal oneens

ID	Als ik iets echt wil bereiken, dan ga ik er volledig voor, ook als andere mensen mij dan vervelend vinden.	Ik probeer altijd mijn zin te krijgen.	Ik zou mijzelf als perfectionistisch omschrijven.	Ik ben heel kritisch op mijn eigen werk.	Wanneer anderen weerstand bieden tegen mijn ideeën, kan ik hier zenuwachtig van worden.	Ik vind het leuk om nieuwe ideeën te delen met anderen.
1	Helemaal eens	Helemaal eens	Helemaal eens	Helemaal eens	Helemaal eens	Helemaal eens
2	Beetje oneens	Helemaal eens	Beetje eens	Helemaal oneens	Beetje oneens	Helemaal oneens

ID	Ik vind het leuk om mee te werken aan het oplossen van problemen.	Soms reageren andere mensen jaloers als ze mijn ideeën horen.	Soms ben ik een beetje chaotisch.	Ik vind het moeilijk om taken waar ik aan begonnen ben, af te maken.	Wil je verder nog iets kwijt over dit onderzoek?
1	Beetje eens	Helemaal eens	Helemaal eens	Helemaal eens	
2	Beetje oneens	Helemaal oneens	Helemaal eens	Helemaal eens	nee niet beslist

Bijlage 6. Adviezen en aanbevelingen aan DC+ (korte weergave)

Hieronder zijn het advies en de aanbevelingen aan DC+ van het Dockinga College puntsgewijs weergegeven. Een toelichting op deze adviezen is te vinden in de hoofdstukken 5 en 6.

Het advies aan DC+

- Uit onderzoek onder leerlingen met hoogbegaafdheid van het Dockinga College en hun docenten, blijkt dat ze het beste begeleid kunnen worden aan de hand van twee interventies/methodes.
 - Het interventiemodel: de drie V's van Hooft en van der Zwan (LICH, 2019) zou de basis moeten zijn voor de begeleiding van alle hoogbegaafde leerlingen binnen het Dockinga College. Met dit model kan worden onderzocht of een leerling op de goede plek binnen de school zit. Aan de hand van de drie V's wordt gekeken of de leerling moet versnellen, verrijken of moet verbinden.
 - Daarnaast blijkt uit het onderzoek dat de hoogbegaafde leerlingen vooral behoefte hebben aan begeleiding bij het structureren van de chaos in hun hoofd en bij het vinden van discipline om taken waaraan ze zijn begonnen af te maken. Dit kan worden gedaan aan de hand van de methode "Zelf plannen". Deze methode helpt leerlingen met het ontwikkelen van hun executieve functies, waaronder plannen en organiseren vallen.

Aanbeveling aan DC+

- Om Er achter te komen welke basis houding bij docenten, leerlingen met hoog begaafdheid belangrijk vinden, zal de vragenlijsten moeten worden uitgebreid met specifieke vragen over deze houding. Of zou er aan leerlingen moeten worden gevraagd wat zij belangrijk vinden. Daarnaast is het per leerling ook verschillend welke basis houding van docenten ze fijn vinden en blijft het altijd maatwerk.
- Het onderzoek naar een passende methode wordt betrouwbaarder, wanneer deze bij alle hoogbegaafde leerlingen van het Dockinga College wordt afgenomen.
- Ook moet de afname regelmatig herhaald worden. Want er is natuurlijk een doorstroom met leerlingen die binnen komen en de school weer verlaten. Het is dus belangrijk om regelmatig te kijken of de begeleidingsbehoefte nog hetzelfde is of dat deze mogelijk moet worden bijgesteld.
 - Dit zal ongeveer elke 2 tot 5 jaar moeten worden bekeken.

Bijlage 7. Beschrijving interventie Zelf Plannen

Korte samenvatting van de interventie

Zelf Plannen is een cognitieve gedragstherapie voor jongeren met ADHD en executieve functieproblemen, gericht op het leren plannen en organiseren van hun school en huiswerk. Het is een individuele behandeling die bestaat uit negen sessies voor de jongere, drie voor de ouders en een boostersessie. Iedere sessie heeft een vaste opbouw en iedere sessie wordt er een nieuwe strategie geoefend om het huiswerk mee te plannen. Deze strategieën worden als experiment opgegeven voor de komende week, zodat de jongere ermee kan oefenen en kan kijken of het een strategie is die in zijn/haar leven past. Om voortijdige uitval van behandeling tegen te gaan en daadwerkelijk gedragsverandering bij de jongere te bereiken heeft Zelf Plannen een basis in de motiverende gespreksvoering om de motivatie voor verandering te verhogen.

Doelgroep

Zelf Plannen is gericht op jongeren met ADHD met executieve functieproblemen, die op het voortgezet onderwijs zitten en door deze executieve functieproblemen problemen ervaren in de klas of met het maken van huiswerk en andere taken.

Ook ouders worden actief bij deze interventie betrokken.

Doel

Het doel van Zelf Plannen is dat de executieve functie problemen van jongeren met ADHD zodanig verminderen dat zij geen beperking vormen op de middelbare school.

Aanpak

Zelf Plannen is een individuele cognitieve gedragstherapie en bestaat uit negen sessies voor de jongere, drie voor de ouders en een boostersessie. Er wordt aandacht besteed aan psychoeducatie, cognitieve herstructurering, terugvalpreventie en het aanleren van nieuwe vaardigheden om de executieve functies te ontlasten en te gebruiken: iedere sessie wordt een nieuwe strategie geoefend om te leren plannen en organiseren. Door middel van motiverende gespreksvoering wordt de motivatie voor gedragsverandering en voor het voltooien van behandeling verhoogd.

Materiaal

Er wordt gewerkt aan de hand van een werkboek (Kuin, Boyer, & Van der Oord, 2013) en iedere sessie staat beschreven in de therapeutenhandleiding (Boyer, Kuin, & Van der Oord, 2013a)

Het werkboek is verkrijgbaar voor €22,99 (Kuin, Boyer, & Van der Oord, 2013) via <https://www.lannoocampus.nl/nl/zelf-plannen-werkboek>

De therapeutenhandleiding kost €35,99 (Boyer, Kuin, & Van der Oord, 2013a) en is verkrijgbaar via <https://www.lannoocampus.nl/nl/zelf-plannen-trainershandleiding>

De informatie van deze beschrijving is verkregen via het Nederlands Jeugdinstituut & de website van Zelf Plannen (Boyer, 2017).